

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Anton Aškerc

Balade in romance

O M N I B U S

Anton Aškerc

BALADE IN ROMANCE

Po izvirni izdaji iz leta 1890

Založba Ig. pl. Kleinmayr &

Fed. Bamberg, Ljubljana

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-103-7

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

Vaška lipa

V dolini za tremi gorámi,
Na sredi slovenske vasí,
Na sredi med bélimi hrami
Tam lipa košata stojí.

Kakó se ponôсно vzdiguje
Nad tihoj zagôrskoj vasjój!
Mogočno v okróg raztezuje
Prijazni dom sénčnati svoj.

Čegáva je roka vsadíla
In kdaj jim tó svéto drevó?
Vaščanom tá vest se zgubila,
Živečih ne pómni nikdó.

Živeči pozábili davno.
Le Jošt, ki je lani zaspál,
O lipi istórijo slavno —
On sám jo je dobro še znal.

Pod lipoj je starec sedéval,
Ko mrak se je znižal do stréh,
Mladini strmeči prepéval
O davno minúlih je dnéh.

«Tu doli — dostavljal je često
Za gozdom kraj naše vasi,
Tam grozne morítve je mesto,
Tam tekla junaška je krí!

«Turčinov ko listja in trave
Prihrulo na našo je vas,
Morílo, da v breg iz nižave
Jokú se razlegal je glas.

«In vas porazivši divjali
Naprej svojo silno so pot,
Zaklád pa težák zakopáli
Na poti so svoji od tód!»

«In kjé je zdaj?» — «Túkaj je v jami
Pod lipoj bogati zaklád!
A v známenje lipa nad nami,
Da pridejo spet ga jemát.»

Trijé popotniki

Gredó mi popótniki mladi trijé,
po cesti čez ravno gredó poljé.

Obískala vila je Vêsna naš svét,
pri cvetu zasájala písan je cvét.

«Dežela prekrasna!» jo prvi slaví,
«Kjé tebi enaka na svetu leží?»

Dé drugi: «Preljúb mi, domači si kraj,
Tí dom naš slovenski, naš zêmeljski raj!

«Še dražji, ko zemlja pa tvoj mi je ród,
Moj národ, moj národ, ki biva tód.»

In tretji — molčí. A zakáj se solzí?
Ból ali veselje té solze rodí? —

Stari grad

Tam gori na strmih pečinah
Zapúščen mi dviga se grad;
Bršlín mu tovariš jedín je.
A sove so v njem gospodinje,
Gospod mu je pisani gad.

Že večkrat jaz stal sem na vrhu
O divnem razgledu zavzét ...
A kadar v temine se črne
Zidovje tó staro zagrne,
Ne hodil bi gôr za ves svet!

Na vasi zvon jedva naznani
Noči polovíco na glas:
Glej, sobe gradú razsvetlé se,
Vse v blesku čarôbnem žaré se,
Dnij davnih povrne se kras.

S prijatelji v svetli dvorani
Grof blede za mizoj sedí;
Sedí poleg njega devíca,
Objemlje jo vela levíca,
Z desnícoj grof čašo drží.

«Ne boj se!» tolaži graščák jo,
«Ne boj se me, krasno deklè!
Oh, koj se ti duša privadi
Na mojem veselem tu gradi,
Glej, ljubi te moje srcé.»

In glasna zdravíca zaôri
Zdaj grofu od družnikov vseh;
In divje druhál se grohoče,
Mej njimi pa deva se joče,
In joče in — sili jo sméh ...

Čuj, kdó pa tam doli pod gradom
Razsaja in kliče takó?
Orožje mu v rokah se svéti,
Nazáj pak jo hoče iméti —
Oj hčerko ujeto, mladó!

A kmalu potihne tam doli
Pred vrati tá kmetičev krik ...
In v roki glavó krvavečo
Tam gori pred družbo šumečo
Pokorni prinese krvník ...

In vaški petêlin zapôje,
Da zarja pripelje že dan:
Ko trénil bi, blesk ves ugasne,
Prikazni izginejo jasne —
In grad je spet pust in temán.

Slikarjeva slika

«Končáno! Táke slike ní videl samostan
Še v cerkvi svoji stari, odkar blestí čez plán.»

In čopič in paleto zdaj odloži slikár,
Zrè v sliko, ki obséva jo solnca zadnji žar.

«Čepràv se drug ti v živih topí sedaj očéh,
Odsév njih vender pravi žarí se tudi v téh.

«Čepràv zdaj drug okuša úst gorkih tvojih med,
Rubína njih je vender na sliki téj-le sled.

«Čepràv te nímam žíve, ponosna deva tí,
Podoba vender *tvoja* pred mánoj zdaj stojí!

«In za slovó enkràt še poljubim naj te zdaj:
Oj z Bogom, z Bogom, lépa Madonna, vekomaj!» ...

In šel po bélem svetu je mladi umetník,
Dežél je novih videl, ustvaril slavnih slík.

A dàsi ga častíjo, a dàsi ga slavé,
Iz glave in iz srca Madonna mu ne gré.

* * *

Stojí, stojí na gori prastàr tam samostán,
K molitvi samotarje v njem vabi zvon glasán.

In vsak dan, ko že bratje ostáve božji hram,
Ostaja pred oltarjem redóvnik Stanko sám.

Zrè v sliko na oltarji, Madonni zrè v oči,
Zamáknem gleda vánjo, sam s sáboj govori.

* * *

K molitvi v cerkev vabi menihe zvon glasán,
Káj Stanko pred oltarjem več ne stojí tá dan?

Na odru tam mrtvaškem on v celici leží,
Prečudna po deželi o Stanku vest letí:

Da bil bi, prê, pokojnik sloveči tist slikár,
Ki slikal je Madonno prekrasno za oltár;

Da hodil je po svetu brez vére, brez Bogá,
V samôti pa napósled je našel mir srcá.

Brodník

Mej skalami Sava šumí,
valóve mogočne valí,
V naróčaj jih Dúnavu tira.
Čoln ziblje ob bregu se tam,
A ribič mi v njem sedí sám,
Na vêslo se truden opira.

«Hoj, starec, kar veslo zdaj v dlán
Pa jáderno v drugo tam stran
Čez šumno prepêlji nas Savo!
Čuj, tursko rumêno zlató
Plačilo bogato ti bó ...
Če nečeš — ti vzamemo glavo!

«Molčita že polje in lóg,
Tam ónkraj krščanski ostróg
V neskrbnem že spanji počiva.
Zaviti v plašč temne noči
Ogledat poslani smo mí,
Kód kleti sovražnik se skriva ...»

««Ne maram za vaše zlató!
Čemú mí pač ribiču bó?
Zastónj vas čez reko prepeljem.

In tudi mi sive glavé
Jemáti ne bode trebé;
Rad vašim ustrezam poveljem.»»

Že čolnič od brega letí
In nese oglednike tri;
Veslaja pa ribič ozira
Srpó se v vrténje vodâ,
Ki rado se s čolni igrá
In slastno na dnò jih požira.

«Res, hrabro srcé ti imáš,
Res, vrl prevozník si tí naš.
Ní tákega blizu okóli!
A nas bo pohvalil glavár,
Oh, krasen pač čaka nas dár,
Krasnejši nas ní še nikóli!»

««Na mestu!»» —dé ribič krepkó —
A vêslo zažêne v vodó ...
««Tú vaše in moje plačilo!»»
«Bes, djaur!» še krik iz valóv,
Iz môkrih je Save grobóv —
Potém pa vse tiho je bilo.

Svetopolkova oporoka

Rog odméva bojni po Moravi,
Po državi kralja Svetopolka.
Gospodár pak zvestih Moravánov
Sam ne vodi hrabrih več vojníkov,
Sam ne suče meča nad sovragom,
Sam ne proži pušic več iz lóka,
Sam ne gleda bojev več krvavih.

Aj ponosna stólica se dviga,
Vélegrad tam slavni na Morávi!
V Vélegrada sredi krasen dvorec,
V dvorci zlata králjeva sobana.
Zadnje žarke že pošilja solnce
Skozi ôkna v zlato tó sobano
In obseva póstelj dragocéno,
Kjer počiva bolni kralj moravski,
Kralj moravski, Svetopolk mogočni.
Tríje so pri njem sinovi zbrani,
Tríje: Mojmir, Svetopolk in Zóbor;
Zapustili boje so krvave.
Slušat prišli so iz ust očeta
Za slovó si opomine zadnje.

Glej, in vspnè se jim kraljevi oča,
Ozre v svoje se sinove mlade
Zadnje zbere še moči telesne,
Pa besede govori jim táke:

«Vsprími Bog vas, oj sinovi moji,
Deca moja, nade moje sladke!
V Vélegrad ste sveti sèm prispéli,
Pa krog mene ste se véрно zbrali,
Da pozveste zdaj mi — oporoko.
O, da vam bi moji zadnji glasi
v dušo segli in srcé globôko,
Da bi svoje vam besede zlate
Vdolbsti mogel, ko kipárja dléto
Črke vdolbe večne v trdi marmor! ...
Z bójnega ste polja ví prispeli.
Arnulf tamo bráti se z Arpádom,
Kralj krščanski brati se s pogánom —
In zakáj, ker nima ure mirne,
Dókler žézlo moje na Moravi
Krepko druží Slávine sinove! ...
Mesta naša zdaj pustóše Franki,
Po deželi pléni Arpad divji —
Hujši hčejo priti še sovragi!
Ali, čujte me, sinovi moji,
Pómni, Mojmir, Svetopolk in Zóbor:
Naj je vrag vaš zvitejši od Frankov,
Naj je ljučji od Arpádov ljutih,
Naj pridêre od večérne stráni,
Naj od juga toplega privreje,

Naj, odkoder solnce zlato vstaja:
Vse orožje jedno vam premaga —
Brátovska je zloga tó orožje! ...
Trí podajem pálice vam šibke;
Lahko zlomi vsako roka vaša —
Káj? detínja, pravim, roka nežna
Láhko pálic téh strè vsako záse.
A čegáva roka jih prelomi,
Kadar močna vez vse tri med sáboj
V zvezi skupaj veže nerazvezni?!
Čujte, Mojmir, Svetopolk in Zóbor!
Vaše bodi véliko kraljéstvo,
Na Moravi véliko slavjansko,
Kadar oča vaš otide v dežel,
Kjer je Samo, drugi so očaki!
Daste li mi zdaj besedo sveto,
Da ljubiti hčete se ko bratje,
Mirno bodem se k očakom vlegel,
Mirno spával v svetih tléh domačih ...»

In vsprijemši tó prisego sveto,
Kralj moravski trudno glavo nágne,
Njega silni duh k očakom ide ...

Káj se ôri po Morávi širni,
Po državi kralja Svetopolka?
Rog je bojni, ki takó odmeva.
Po ravninah in po gorah kliče.
Je li sóvrag od večérne stráni,
Ali prišel je pretèč od jutra?

Je prihrul li s séverja v Morávo?
Ali z juga je sovražnik kruti?
Čuj, iz temnih razvalín stolíčnih,
Velegrajskih podrtín otožnih
Duh odgóvor pôje nam zamólkli:
«Ni sovražnik tujec nas pokônčal,
Nego vrag je ljuti iz očine.
Brat je zoper brata pest zavzdignil,
Mojmir pest je dvignil zoper brata,
Svetopólka in Zobórja besno,
Rodna kri med sáboj se proganja!
Iz srcá so vrgli oporóko,
Oporóko Svetopolka kralja!
A pokóra klete té grehôte
Vnukom bo še pôznim — tujčev jarem!»

Poslednje pismo

«Šest dolgih mesecev že bó,
Odkar odtód je vzel slovó.

«In *njega* le še ní domú,
O njem ní pisma, ne glasú.

«Oj ljubi moj, oj ženin moj!
Mar večno traje divji boj?»

Na pragu déklica stóji,
Po vasi poštni rog zvení.

«Imaš kaj, poštar ti, za mé? »
««Bó, mislim, pisemce za té.»»

In drobno pisemce ji dá,
Tó pismo pêčat črn imá.

In bêre, bêre pismo tó —
Ne gré, kar bêre, ji v glavó.

«Kdo drug še v list pogledaj mi,
Káj v njem stóji, povédaj mi!»

In sêstre, bratje, cela vas
Iz lista brali tá so glas:

Da krogla privršéla je,
Pa ga v srcé zadéla je! —

In sluša poročílo tó —
Ne gré, kar sliši, jej v glavó!

Na prag zahaja dan na dan.
Ko poštar trobi v rog glasán.

Po pismih praša iz vojské,
če ktero nosi njé imé. —

Pač mnog in mnoga list dobí,
A zánjo, zánjo več jih ní!

Anka

Gré po stezi čez poljé zelêno
Anka mlada, déte zapuščêno.
Kovčeg láhek nôse mi v levíci
Solze z desnoj briše si po lici;
Joče milo mi siróta Anka,
Stoče milo, toži brez prestanka:
«Oj, cvetíce, srečne vé sestríce,
Jasno vedno vam je lépo lice;
Jad nobeden srca ne pretresa,
Solza vam ne kane iz očesa.
A gorjé mu, kdor od dóma móra.
Kdor na dómu nima več prostóra.
Komur starše v hladni grob dejáli,
Kogar kruha služít so poslali!
Rože poljske, dejte razodéti,
Káj siróte delamo na sveti?»

A cvetíce cvêtejo, dišíjo,
Anki mladi ne odgovoríjo.

Stopa dalje po stezíci Anka,
Ból premišlja svojo brez prestanka;
Ptici vsaki žalost svojo toži,
Ptici v grmu, ki veselo kroži:

«Káj vam pravim, pevke moje mile,
Káj vesele bi pač vé ne bile!
Skrb vam níkdar srca ne pretrésa.
Solza vam ne kane iz očesa.
A gorjé mu, kdor od dóma móra.
Kdor na domu nima več prostóra,
Komur starše v rani grob dejáli,
Kogar kruha služít so poslali!
Pa mi, ptice, dejte razodéti,
Káj siróte hodimo po sveti!»

A veselo ptice žvrgolijo,
Anki mladi ne odgovorijo.

Ide Anka, pride do potoka,
Pak na brvi zaihtí, zajóka:
«Pôtok bistri, voda žuboreča,
Ból neznana tebi je skeleča.
Kako lahko mi skakljáš po polji,
Solnce, tema — vse ti je po volji!
A gorjé mu, kdor od dóma móra.
Kdor na dómu nima več prostóra,
Kómur starše v temni grob dejáli.
Kruha služít pa siróto dali; —
Pôtok bistri, veš li razodéti,
Čemu pač mi revni smo na sveti?»

Sliši voda to ihténje vroče,
Čuti solze váse padajoče,
Têče pôtok šumno po livadi,

Rêče pôtok hladno Anki mladi :
«Daleč mene pot po svetu vodi,
Dosti pôtok vidi, koder hodi,
Tó-le vé ti, dèkle, razodéti:
Prva nisi — zadnja ne na sveti!»

Judit

«Gorjé ti, Betúlija, jutri, gorjé!
Zdrobíle te bodo asírske roké.

«In tvoje sinóve poklal bo naš meč
In tvojih hčerâ ne boš vídela več.

«Pa, kar jih naš meč ti pomôril ne bó,
Čuj, vsak nam kot sužen pokôril se bó!»

Srdít Holofernes takó se rotí,
V šatóru s prijatli za mizoj sedí.

In šator žarí se od tísoč svetíl
In miza šibí se od dragih jedíl.

In čaše se zlate od vina pené
In vójvodi lica od vina goré.

Se bolj od ljubezni srcé mu gorí, -
Užíga mu lépa ga židovska hčí!

Že kúpo do vrha nalila mu je
Pa sladkimi usti napíla mu je:

«Grešil je, grešil in razžalil Bogá
Moj národ; zató pred tebój trepetá.

«Od bratov in sêster pritêkla sem k vam,
Oj, misli skrivnóstne tu v prsih imám.

«A *tebi* le, vójvoda véliki moj,
Skrivnóst razodéti vso hočem nocój!»

««Na zdravje ti čašo tó pijemo vsi —
Najlepša si, Judit, za moje očí!

««Še predno razsvéti nam zarja nebó
Premagan sovražnik bó s tvojoj rokô!

««Ves tábor zatorej nocój se radúj,
Zaveznico svojo spodobno spoštúj!»» —

In čaše veselo okróg zazvenčé.
In vójvodi vedno bolj lica goré;

In vójvodi vedno bolj srce gorí,
Užgala ga njemu je židovska hči.

In pámet objéla mu vinska je moč,
Továřiše vzéla mu pôzna je noč.

In Judit se bliža — izdajica tá! —
Vojvôdi se bliža, da — dom mu prodá!

Tik njega stojí že, da — vse mu pové? ...
Gorjé ti, Betulija, jutri, gorjé!

* * *

«Na boj, oj továriši, sije že dan!
In súlice óstre in meče ob dlán!»

««A kjé nam je vójvoda? Brate, povéj!»» —
«V objému mar židovki?» — ««V šátor pogléj!»»»

«Tam gôri na zidu pa žena stojí!»
««Glavó Holofernovo v roki drží!»»»

Hú! grôza napade Asírce in strah.
Kakó jih od mesta spodita na mah!

A tísoč za njimi se ôri glasóv:
«Bog žívi te, Judit, do pôznih rodóv!»

Javor in lipa

Od bléde oblít mesečine
Na lazu mi javor stojí,
Sred nočne mrtvaške tišine
vejévje mu čudno šumí.

In listje šumeče se giblje
Po vejah skrivnóstno takó ...
Ne mara, da v sanjah se ziblje
Ubógo samôtno drevó!

Vštric njega tam lipa je v cvetji,
Krasnejše je nima tá gaj;
O njenem presladkem objetji
On sladko pač sanja sedáj.

Ne sánjaj o lipi cvetoči,
Moj javor, tvoj sèn je brez nád!
Na véke od ljube te lóči
Prešírok, predalek prepád.

Pevčev grob

Tù torej gomila zdaj tvoja leží,
Tù torej zdaj srce pokojno ti spí!
Glej, plošča še kaže kamnéna
Njegovega črke iména.

Pač dolgo že, dolgo je tu pod zemljój!
In meni se zdi kot bi bil pred menój:
Ves, kakor mi žije in diše,
Ves, kakor pravljica ga riše ...

Pod célicoj svojoj sedí samotár,
Na vrtu sam s sáboj golčí samotár;
Čujó ga le rože cvetóče
In ptice po drevji pojóče.

«Maríji na slavo do danes sem pél,
Prepévati druge zdaj pésmi bom jél; —
Vám, ptice, odslél bom prepéval,
Vám, rože, srcé razodéval.

«Najlépše vas pésmi navaditi čém,
Ki sám je pred brati zapéti ne smém.
In vender jo *moram* zapéti —
Ní móči je v srci iméti!

«Ej skôro, ej skôro me v grob položé,
Ob njem se nasêlite ptičice vé,
Iz srca cvetíce mi klíjte,
Gomilo preprézite, kríjte!

«Stoletja pod zemljoj že spaval bom jaz,
Nad mánoj pa pésem tó boste tačas,
Vé pevke mi vedno še péle,
vé rože sladkó jo dehtéle ...»

Pa, ko je redóvnik zatisnil okó,
Zagrebli ga niso pod živo zemljó;
Sred cerkve so grob naredili,
Nánj marmor težák položili.

In pésem, ki pél jo je Stanko nekdàj,
Kakó bo pri grobu njegovem sedàj
Iz slavčevih grl mu kipéla?
Iz čašic cvetličnih puhtéla? ...

In túkaj gomila zdaj tvoja leží,
In túkaj zdaj srce pokojno ti spí!
Dà, plošča na tléh mahovita —
Na njej imé tvoje se čita.

Sred bujnega gaja, košatih drevés,
Med pisanim cvetjem tvoj grob je tu vmes!
A v krogu sred gozdne temine
Razsúte stojíjo zidíne.

Mar vékov vihár je zató sem prihrúl
In zid samostanski zató je razsúl,
Da tvoje le želje bi branil?
Da tvojo bi pésem ohranil?

Čuj, v glasih stotérih odméva sladkó: —
Menihovo pésem pač ptice pojó!
Uhó mi poslušá, poslušá ...
Umévati začne jo duša.

Ah, pésem, ta pésem mi znana se zdi ...
Čuj, ko o svobôdi se li ne glasí?
O nádeji pač pokopáni,
O zlati svobôdi prodani.

Tri ptice

Ptice tri pred ôkno priletéle,
Pésmi tri na lipi mi zapéle.
Priletéla k meni prva ptica,
Káj je péla ptica lastavíca?

«Daleč, daleč mesto tam leží ti,
Pa za mestom reka se valí ti,
Reka širna, šumna in deróča;
Póleg reke ribičeva kóča.
Kadar v veži rod svoj nahranjujem,
Mnogo vidim ti takó in čujem.
Redko ribič mi domá je stari,
v koči hčerka njemu gospodári.
Slámnat krov je in beraška koča,
Pa je táka roža v njej cvetóča!
Često hčerka sáma gospodári,
Oča ide, v čolnici ribari;
On odhaja, někdo pa prihaja,
Pa pri hčerki céli dan ostaja!
Lép junák je, víteške postave,
Poln zlatnine ves od nóg do glave
Sablja mu do zemlje se dotiče —
Glej, in dèkle se mu ne odmiče!
Káj odmiče! za rokó ga vódi,

Ž njim po izbi gor in doli hodi!
Včasi ôna dolgo ž njim poséda,
Tujec dèkle, dèkle tujca gleda;
Včasi njima zbližata se glavi —
Bog vé, káj pač ón deklétu pravi! ...
Nego čudo tó še ni največe!
Včera j déte v koči vzrèm ležeče;
Déte v zibki sladko se smejoče —
Poleg zibke — čudo — dekle joče!
Dèkle joče, dete se ji smeje —
Jaz ne morem, Bog vas naj uméje!
Ali tujec nič več ne prihaja,
Dèkle samo solzno zdaj ostaja ...»

Pesem svojo lastavíca spéla,
Pésem spela, z lipe odletéla.
Pa je druga priletela ptica,
Káj je pela meni pa seníca?

«Daleč cérkev tam je v mestu béla;
Tam od cérkve sem ti priletéla.
Baš na ôknu bila sem cerkvenem —
Slušaj pésem, koj ti razodénem !
Nad oltarjem lépa je svetníca,
Pred oltarjem lepša pa devíca;
Z žéninom je pred duhovnom stala,
Rôko desno žéninu dajala.
Oh, bogato vzel si je nevesto,
Bogatejše nima celo mesto!
On junák je, víteške postave,

Poln zlatnine ves od nóg do glave.
In veselo orglje zabučíjo,
In vesele pésmi se glasíjo ...
Čuj! kdó sredi cérkve tam zajoče?
Ej, spoznám jo! — tam iz nizke kočé:
Ribičeva hči je tam ob reki,
Znana mi po lici in obleki. —
Ženin tá je nékdaj k *njej* zahajal,
Često v koči tam pri *njej* ostajal!
Káj seníca tega ne bi znala!
Saj sem večkrat tam na ôknu stala,
Tam na ôknu ribičeve kočé
Poleg reke šumne in deroče.
Čemu dekle zdaj veselje móti?
Čemu svatom je sedaj na poti?» ...

Odletéla z lipe mi seníca,
Priletéla tretja k meni ptica;
Vrana črna k meni priletéla,
Káj je vrana mi pred ôknom péla?

«Daleč, daleč reka tam šumí ti,
Pokraj reke kočá pa stójí ti.
Baš čez reko davi sem letéla,
Kaj pa ribič tamkaj stari déla?
S siloj vsòj se starec v veslo vpira,
Pa svoj čolnič proti bregu tira;
Čolnič tira, hčerko svojo gleda:
Hči v naróčji spí mu danes bléda ...
Pa čim bliže kočé čolnič pluje,

Teže ribič stari mi vzdihuje:
Lahko, hčerka, bi še živa bila,
Da v valóvje nisi mi skočila ...

Pésem svojo vrana črna spéla,
Pésem spela, z lipe odletéla.

Poróka

Stojí tam gradič bel, stojí;
Moží se lépa grajska hči.

Kar róžica med cveti je,
Nevesta med dekléti je.

Sred grada je kapélica,
Oj, krasna božja célica.

Stojí v kapeli zlat oltár,
Pred njim pa zaročéncecv par.

Poroča ju duhóvnik mlad,
Duhóvnik mlad, redóvnik mlad.

«Na veke srečna bodita,
Po jednem poti hodita!

«Težkó živí življenje se,
Če ne delí trpljenje se.

«A slajša rádost je srcá,
Če isto si delita dva.» —

In vênčani presrečni par
Ostávlja zlati že oltár.

Pa ôna v njega vprè očí,
Pa tiho reče grajska hči:

«Bog sám, Bog sám nad nama vé, —
A nékaj mi teží srcé!»

Pred patra poklekníla je,
Odveze izprosíla je. —

«Čestiti oča Vladimir,
Zdaj vabim Vas pa na svoj pir.»

««Gospá bogata, to ne gré!
Beráč Vas gledati ne smé.

««Bil nisem Tebi mar nekdàj —
Pokáj bi svat bil Tvoj sedáj!»»

Še én pogled na *njó* hladán —
Menih se vrne v samostán.

Svetínja

Bogástva ní mogla mi dati,
Svetínjo pobožno samó;
Na glas je solzila se mati,
Pretežko biló je slovó.

«Svetínjo ná zlato!» je déla,
«Zaklád to čestít je, moj sín!
Od dedov sem jaz ga vsprejéla,
Zdaj dajem ga tebi v spomín.

«Domače boš kraje ostávil,
Med tujimi hodil ljudmí,
Zaklád pa tá moj ti bo právil
O domu, kjer mati živí.

«Rodóve boš videl srečnejše,
Zemljó bogatejšo drugód;
Svetínja te spómni: krasnejše
Od svoje ne najdeš nikód.

«In ko bi nas tujci grdíli,
Domačo nam sméšili last:
Svetínja te spómni, sin mili,
Da matere braniš mi čast!» ...

Na glas je solzila se mati,
Ko težko jemál sem slovó;
Ničesar imela ní dati —
Svetínjo pobožno samó.

Svetínjo tó hranim jaz véрно,
Od matere dano na pot:
Ljubézen za dóm neizmérno,
Za dom in nesrečni svoj ród.

Celjska romanca

Noč nad Celjski grad že pôzna pada;
Kdó na tihem jaše mi iz grada?
Varno stopa po stezíci vranec,
Bréme svoje nese v dól niz klanec.
Prismejí se ščip izza oblaka —
Lahko vidiš ga sedaj junaka.
Halja rjava krije redovníka.
Redovníka, žívega svetníka!
Glej v obraz mu, glej tá lica véla!
Od solz so pač mu obledéla;
Té očí kot da so brez življenja;
To prihaja, brate, od trpljenja.
Od moljénja, svetega bedénja! ...

Hitro stopa vranec v mesečini,
Jézdeca že nêse po dolini.

«Brže stópaj, kónjič vranogrivi,
Brže stópaj kónjič iskrožívi!
Glej, tam sêlo znano je pred náma;
Pohodíla često sva je sáma.
Dobro znana ti je hiša mala —
Kraj vasí tam bova spet obstala:
Tebi ovsa za večerjo dajo,

A najboljše meni, kar imajo ...
Torej spéjva ... !»

««Postój, pater Ureh, preslavni Celján,
Svetník po deželah devetih!
Pri kraljih, cesarjih svetá si poznán.
Še bolj pa pri naših — deklétih!

««Dekléta slovénska cvetó nam na čast,
Lepôta njih v pésmih slaví se;
Káj čuda, če v sladko lepôte si past,
Ujél pač napósled še Tí se!

««A dèkle iz nas in pobožni mož Tí —
Križ vêlik, čuj, nista jednaka:
Mladénke so naše *rudeče* krvi,
Po Tebi se *modra* pretaka!

««A ker si mogočen, lehkó naredíš,
Da sitna izgine razlika,
Lehkó si za ženo potéz izvolíš,
Če ktera dév naših Te mika. —

««E, hôdi kar z nami k posvetu takój,
Da môški se dogovorímo!
Pogodbo podpišeš nam sám še nocój —
Popréj Te domóv ne pustímo!»» ...

Sluša Ureh gôvor starešine,
Dobro sliši — nič na tó ne zine.

V grlu nékaj sapo mu zapira,
Plah nekako se okrog ozira:
Móž stotina straži ga vaščánov,
Móž stotina hrabrih Teharčánov!
S konja stopi Ureh jim počasi,
Nič ne reče — malko odkašljá si.
V sredo méj-se víteški vzemó ga,
Pa k županu na posvèt vedó ga.

Starešíne vsi se pokloné mu,
Dolgo pismo žùpan dá v roké mu;
Čita pismo rjavi mènih Celjski —
Káj li sklênil modri zbor je sêlski?

«Jaz, grof Ureh, grof in knez Celjánom,
Vsém Celjanom in okoličánom;
Knez Slovincem in gospod Hrvatom,
Nam sosédom, našim ljubim bratom;
Desna roka kralju gospodarju
In pobratim turskemu cesarju:
Teharčane *poplemenitújem*,
V plemski stan vse selo povišujem —
Ali, kakor se po naše reče —:
Modra kri po žilah vsém naj teče!
V grbu dvoje zvezd jim svéti jasnih
Za spoménik *njé* očíj prekrasnih;
Zvezd srebrnih dvoje v grbu svéti
Za spoménik lépi Margareti,
Ki je kriva, da Vam plémstvo da se
Za sedaj in za vse večne čase!» ...

Gleda Ureh starešine srénjske —
Ej, prejake so pestí slovénske! ...
Tiho séde, s čela pot obriše,
S svojoj rôkoj pismo jim podpiše;
Podpisavši — jo domóv popiše.

Teharčani pa, junaki zviti.
Dan današnji še so plemeniti.

Balada o potresu

Prapóri vihrajo, zvonôvi pojó,
Procésija dolga se vije,
Peváje, moleč litaníje;
In péva in moli in prosi takó:
«O čuj nas, Bog, v sveta nebesa,
Obváruj nas potrésa!»

«Svetníki, svetníce, uslišite nas,
Prijátelji vsi nad zvezdámi,
O bèdite véрно nad námi!
K vam vsplavaj molitve goreče naj glas
In k tebi, naš Oča, v nebesa —
Obváruj nas potresa!

«Uslišanja vredni, oh, nismo pač mi;
Uslišanja vredna jedina
Nedolžna je naša mladina.
Njé prošnja, preblaženi, k vam naj kipí,
Njó slíši, Bog, v svoja nebesa —
Obváruj nas potrésa!»

Prapóri vihrajo, zvonóvi pojó.
Procesija v cerkev se vije
Pobožno moleč litanije;
In staro in mlado prepeva srčno

In pésem se ôri v nebesa:
«Obváruj nas potresa!»

In orglje mogočno s korú zabučé,
In mašnik v ornatu mašuje,
Presveto daritev daruje;
On z národom moli, ne moli za sé,
Goreče vzdihuje v nebesa; —
«Obváruj nas potresa!»

«Kraljica svetníkov, o čuj nas, o čuj!
Devíca brez gréha spočéta,
Čuj, romarjev kliče te četa!
Tí naše vzdihljáje Sinóvi darúj,
Gôr nesi jih v sveta nebesa
Obváruj nas potresa!»

In órglje bučíjo in pevci pojó,
In mašnik ves v zlatu mašuje —
Podzémeljski grom se začuje! ...
Madonna v oltarji se zmaje močno ...
Zamólkel krik čuješ v nebesa:
«Obváruj nas potresa!»

Vse tiho? — Kjé církev? ... Glej, zemlja zijá!
Iz brêzdna štrlé podrtíne ...
Vse tiho na dnu globočine?
Ne! — Glasno *mrličí* vpíjó do Bogá,
Tisóči kričíjo v nebesa:
«Obváruj nas potresa!»

Čaša nesmrtnosti

«Kadar ob smrtni uri duša
stopi človeku do grla..
Kdó mu ponudi čarovne pijače,
da bi ga otél!...»

Koran, sura 75

Turban písan diči rôso glavo,
Damaščanka mu visí ob boku;
Knjiga sveta je pred njim odprta, —
Koran čita mladi Abduraman,
Koran čita, suro baš o smrti,
In o smrti in življenji večnem.
Svétel dan mu sije skozi ôkno,
Krasno jutro v izbo se smehljá mu,
Jasno jutro, déte vesne mlade,
Ali v duši jasno ní kalifu.
Težke misli misli Abduraman! ...
«Smrt! Že zopet duha obletavaš,
Veša črna, misel nevesela?
Smrt? Umréti! — Moram li umréti? ...
Allah, v srci vžgal ti čút ljubezni,
Glavi vdihnil si modrósti dúha,
Meč oblasti dal si roki moji!
Glej, kakó naj ločim od ljudíj se!

Veže nánje me ljubezni spôna!
Glej, kakó naj misliti prestanem?
V duhu nosim svet in — tebe, Allah!
Glej, kakó naj z mečem se razstanem!
Najzvestejši mi je on tovariš ...»
V težkih mislih je kalif kordóvski!
V težkih mislih tri pozove k sebi:
Zove k sebi Hákima, zdravníka,
Zove k sebi Sófra, čarovníka,
Zove k sebi dervíša Rašída.

Stopi prédenj prvi, Hakim, lečnik.

«Ní li léka zoper smrt na svéti?
Čemu duh nam, čemu véde bistre? —
Mora biti — večno čem živéti.»

««Jasni emir, solnce zemlje španske!
Srečen, sem, da smem pred táboj stati.
Moč veliko ima znanost naša,
Ali, vsakdo večnosti ní — vreden!..
Tí nastrézi si v kristalni čaši
Rôse v polji, predno solnce vzide,
Stôpi v rosí bíserjev mi morskih,
Píj pijačo mojo jutrov sedem ...
Večno žível bodeš, emir jasni!»»

Jedva svita dan se nad Kordóvoj,
S čašoj v roki spe kalif iz mesta.
V polje ide, predno solnce vzide

Rôso streže v čašo si kristalno.
S polnoj čašoj v grad nazáj prispéje,
Vrže vánjo bíserjev peščíco,
Čaka, čaka na čarovno pitje,
Ali bíser ne stopí se v rôsi!

In že stopi prédenj Sofer slavni.

«Svétli emir, mosleminov díka!
Neumrlost dati čé ti Sofer.
Mnogo more véda res zdravniška —
Vse premore véda čarovníška.
Alkimíja, sveta véda naša! —
Glej je čaše, ki nesmrtnost daje!
Pij zdravilo njeno čudodelno.
Pij zlató, v tej čaši raztopljàno —
Pij iz kupe moje si nesmrtnost!»

««Sám poskúsi jo popréj, pijačo,
Nágni krepko, Sofer moj učeni!»»

«Svétli emir, čaša tá ní záme
Tí jedíni...!»

««Sám poskúsi prvi!
Dej, da vidim pitja prej učinek!»»

Dvigne Sofer kupo k ustnom svojim.
A kalif nad Sofrom damaščanko.

«Glejmo, je li pitje tvoje pravo»» —
Abduraman mu odrobi glavo.

Stopi prédenj stari Ali Rašid:

«Najmodrejši si v Kordóvi, sérec?
E, povéj mi in skrivnóst razjasni:
Ni li leka zoper smrt na sveti?
Mora biti — večno čem živeti!»

Dvigne roko stari Ali Rašid,
Derviš stari v halji siromaški,
Siva brada mu do pasa pada, —
Dvigne desno pa kalifu reče:

«Léka iščeš, mladi Abduraman,
Léka rad bi, ki nesmrtnost daje.
Pil zdravilo, ki ti večnost daje?
Iskal leka tákega pri vračih,
Iskal že si ga pri čarodéjih —
Prevarili pa so vsi te kruto ...
Sám imáš jo čašo čarodejno,
Sam narédi pitje si nesmrtno!
Čaša tvoja je — življenje tvoje!
Sám napôlni z večnosti jo lékom!
Čaša tvoja je življenje tvoje.
Vlivaj vánje vsak dan déla dobra,
Dela slavná za rojake svoje,
Za rojake in za domovino!
Zléga čina pa nì jedna kaplja

V čašo níkdar ti ne káni toto!
Prej ne néhaj vlivati v posódo,
Dokler polna tista ní do róba,
Dokler polna čisto ní do — groba ...
Truplo tvoje pač strohní v gomili,
Ali čaša tvojih dél ostane!
Národ tvoj bo píl iz čaše tvoje,
S pitjem njenim bode se napájal — —
V délih svojih žível sám boš večno! ...

Knjiga sveta je pred njim odprta.
A ne čita mi kalif korána,
Zre za starcem, kateri baš odhaja,
Zre za njim, sam sebi si šepeče:
«Tá utegne čaša biti prava,
Čaša tvoja, modri Ali Rašid.»

Zimska romanca

«Pet mesecev?! ... Do maja se mi zdí,
Ko kuriti nehámo že pečí ...

«Saj veste, kaka moč je lépe žene.
Jaz ljubil njó sem, ôna, ôna mene.
Če vrabec smé iskati si družíce,
Kdó to *človeku* braniti bi kanil?
No, náma zákona ní nihče branil.
Naravne, pravijo, so tó pravice. —

«Ljubezen bila vsa je dota njena,
Jaz njej dal kos sem svojega — iména! ...
Gospod sodník! Prijétno tu pri vas je.
Ej gôrka peč, ej ljuba ti toplota,
Ko godci gódlí bi okróg života!
A druga péla v koči tam pri nas je.
Ko zdaj-le brílo je krog prhle kože,
Na ôknih led je vence víl cvetoče.
Na smrt je bolna ôna mi ležala.
Ki črvom lačnim je življenje dala.
In jaz domá, gospod sodník, brez dela;
Brez dela pa nas jeden nima jela ...
Odrvení, okamení že s časom
Človeku srce v revnem tem življenji,
In v borbi tej za kruh in v tem trpljenji:

A bête naše odoléti glasom
Več mogel nisem. Planem tjà na grad!
«Otrôci zmrznejo mi v jedni uri,
Drv prosim malko, da se peč zakuri!»

««Ha, če jih zebe, pa gredó naj spat!»»

«Gospod premilostni, pa prosim kruha!» —
««Beračem tu ne peče se, ne kuha.»»

«Obleke stare bode morebiti,
Da mogel deco golo bi pokriti» —
««Pobêri se!»»

Ostavil bil sem grad —
In tisto noč sem *moral* biti — tat!
In «greh je krasti», rekla mi je mati,
Pokojna mati — Bog ji náuk plati! —

Srcé imate, sodni ví gospód!
Usmílite še mojih se sirót!
Da moji ne bi tó, kar jaz, postali,
Da ne grešili bi in ne jemáli:
Še moje dajte z mánoj vred zapréti,
Da jesti bodo mogli in se greti ...

Ej, draga peč, preljuba ti toplota,
Tu godci godejo okróg života.
A zunaj tam kakó spet s snegom mête
In v divjem plesu vihra suče pête!

Kristus in Peter

Vzveličar in Peter po svetu hodila.
Po svetu hodila, nevedne učila.
Pa gresta mi nekega dné obá
Po véliki cesti takó samá.
Za gôre že solnce je správljalo se,
Od gričev, vršičev poslávljalo se.
Počasi korakata móža častita.
Globôko zamišljena ne govorita.
Globôko zamišljena — ne! — to se pravi:
Zamišljen v resnici bil sám je Gospód,
V tlà gledal in gledal je celo pot,
Bog védi, kaj mu je hodilo po glavi!
O! Peter bi zdavnaj že rad bil golčal,
Z velikoj težavoj je tih bil in molčal
(Ker, kdor veliko in rad govori,
Ne misli globôko — izkušnja uči),
Beseda mu baš je na konci jezika:
Pred njima prikaže se čudna slika!
V dnu jarka globôkega, tik pri cesti
Kmet ležal je vznak in v nezavesti.
«Hè, klada pijana, zmézi se, zmézi!»
Zadêre Šentpeter se v sveti jezi; —
«Domóv! mar nič se ti še ne mudí?
Brez olja je starka domá in solí!»

A Kristus Šentpetru s kazalcem pomigne:
«Pomágaj, da revež na noge se vzdigne!
Sók trsov možá pač je malko ukánil,
Doslěj se še ní bil nikól upijanil,
No pôšten je sicer in dobra duša ...»
Šentpeter strmèč te besede poslušá,
In, hoče — noče, do prvega praga —
Pod pázduhoj kmeta vodèč, pol nosèč,
Pod pêzój rojaka se dobro potèč —
Vzveličarju spraviti ga pomaga.

Pa gresta po cesti zopet napréj,
Kdó jima naproti prihaja? — glej!
Berač je ostuden, poln gnilih gób,
Živ mrlič, ko svoje dní modri Job.
A glej, Vzveličar se jadrniku bliža:
«Oh, brate nesrečni!» srčno ga pozdravi —
S poljúbom bolníka pri priči ozdravi.
Šentpeter se čudi, od čuda se križa.

Pa gresta po cesti béli napréj,
Kdó jima naproti prihaja? — glej!
Mož svetega lica, v obleki bogati,
Na prstih se prstani bliskajo zlati;
In glej, že od daleč se jima odkrije,
«Hosána, sin Davidov!» skoro zavpije ...
««No vender že jedenkrat — hvala Bogú!»»
Oddahne si Peter — ««biló ni mirú
Od sitnih pijancev in postopácev,
In gnusnih in gobovih samih berácev;

Zdaj prvi nas sreča mož pôšten in pravi!»»
In Peter neznanca spoštljivo pozdravi.
A Kristus? — popotnika še ne pogléda!
In nálašč od njega obrne se v strán,
Ko mimo gré tujec ves sladek, skesán —
Za Petra spet nova uganka — sevéda!

«Kakó pa, da téga preziraš? Povéj!»

««Na ustnih tá človek pač nosi Jehôvo,
A srce le Mámona moli njegovô,
O, Peter! tá svetec je — farizéj.»»

Boj pri Pirotu

(Dné 28. novembra 1885. l.)

«Kralj, igra je naša zgubljena,
Udal se je, pal je Pirót ...
Premagana vojska je srbska,
Bolgár na bojišči gospód!

«Bolgár, gospodár že v Pirotu,
Ko piš privihrá nam še v Niš; —
Ní varno več tukaj za tebe,
Hoj, boljše, da kar ubežiš!

«I v Bélihrad, — v srce očini —
Pridêre poredni mejáš;
Življenje in krono kraljevo —
Bojimo se, da zaigráš!»

Ném sluša vest grôzno kralj mladi,
Pred licem mu dela se mrak ...
A ranjencev prvih dovêde
Mu s polja krvavega vlak

Pomičejo tožna nosila
Po ulicah Niških se tam,
Spoštljivo množ ranjence gleda,
Mej množicoj kralj je sám.

In k prvemu kralj se pripógne:
«Za mene zdaj, jadnik, trpíš!
Naznani poslednjo mi željo,
Zgodí se ti, česar želiš.»

««Ob Móravi oča moj stari
Tam spet mi je stopil na prag,
In s praga se v daljo ozira,
Dohaja li sin že mu drag?

««Zastónj oča hodi me čakati,
Zastónj si napénja oči;
Uglédal ne bôde več Marka —
Tolaži, tolaži ga Tí!»»

In drugemu deje vojaku:
«Bil bôrec si hraber vsegdár!
Naznani poslednjo mi željo,
Izpólni jo tvoj gospodár.»

««Tjà h koči ob Drini deroči
Zdaj plavam čez dól in goró,
Otrôke in ženo cvetóčo
Poljubit, objét za slovó.

««Brez mene kakó naj živíjo?
Glad jih umorí in pečál ...
Siróte izróčam zdaj Têbi,
Tí bódi jim oča, o kralj!»»

Pripógne se k tretjemu v krvi:
«Boríl si se hlabro, sin moj!
Naznani poslednjo mi željo,
Izpólni rad kralj ti jo tvojo.»

««Nì žena ljubeča, nì deca
Ne čaka na mene domá;
Pogrešal ne bode me nikdo,
Ko s tega izginem svetá.

««Umréti, čim prej dotrpéti!
Jedino tó zdaj-le želím; —
Káj rana na prsih tu smrtna!
Oh, hujše jaz rane trpím.

««Sramôta bolí me, sramôta,
Da Srbu zdaj *Kajn* je imé ...
Da národ moj, bratomorílec,
Krvave zdaj nosi roké.

««A, kralj moj, ko smrt me poljubi,
Zakličem, da čul bo ves svet:
Kdor brata mi ščuje na brata,
Tá bodi — tá bodi proklét!»»

Solus

Premoženje vse delí ubógim,
Vse bogastvo svoje sveti Solus.
Môre dušne čè se iznebiti.
Le Bogú, le njemu čè služiti.
«Pridite, vi reveži, prosjaki,
Zapuščeni, lačni siromáki,
Pridite, za vse bo vsega dosti,
Solusovi vi odsléj ste gosti!»

Vsak dan s praga Solus revne kliče,
v sak dan truma njih se mu primiče;
Té napája, ónim kruha reže,
Z žitom tukaj, z mesom tam postreže.
Bôsi, nagi pritekó berači,
On obuva jih in jih obláči.
Ko največe so pred hišoj gneče,
Ves denár med njé svetník pomeče.
«Hvala nébu! zdaj si brez vse teže.
Duša, nič te več na svet ne veže.
Hiša, polje, vrti, stoj! in logi!
Dà, še tó — vse vaše je, ubógi!
Ní poštêno trebuh svoj gostiti,
Ko tvoj sosed mora se postiti.»
Sam pri sebi sveti Solus pravi,

Pravi, dedov svojih dom ostavi.
Brez bogastva vsakega, brez dóma,
Káko láhko se po svetu róma!
Roma Solus ko berač okoli,
Boga hvali, za darilce moli;
Pak iz jedne v drugo cerkev hodi
In v nebesa dušo svojo vodi.
Zlato, srêbro nísta mu na poti,
Mamon trohli, tá ga več ne moti.
In čedalje bolj se posvečuje
In pobožnik vsak dan širje sluje.
«Sveti Solus!» kliče pešcev tropa,
Ko po cesti rômar mimo stopa;
«Sveti Solus!» pravijo vaščani,
Ko pri róma k njim popotnik znani;
«Sveti Solus!» srénja vsa šepeče,
Kadar v cerkvi moli on goreče.

Tó svetníka jame žalostiti,
Žalostiti, tiho togotiti —
Še ljudíj se treba iznebiti!

Ide Solus, ide v kraje tuje,
Glas človeški kjer se več ne čuje.
Vsemu svetu čè se izogníti
In napastim njega vsem uíti!

Dolga vije že za njim se cesta.
Vse *za* njim tam: sela, trgi, mesta.

In za njim tam svet je z bučnim hrumom,
In ljudjé so s svojim vsédnjim šumom;
Tam za hrbtom zanke in zmotnjave,
Tam pastí so vse in izkušnjave ...
Vse za njim — na veke! ...

Dlán nad čêlo!

Sóle, ôzri se na rodno sêlo!
Ozri se! — Ne? — Ne! Napréj v samôto,
Dalje, dalje v gluho tja tihôto
Po neznanih potih, temnem lesi,
Ob prepadih, med brlógi ...

Kjé si?

Kjé si, Sole? — Tiho, vedno tiše
Okrog njega. Le priroda diše.
Sôpe krepko, vedno svobodnéje,
Dih nje sveti mu naproti véje
Iz ogródij silnih, veličajnih,
Iz ogródij njenih večnih, tajnih. —
Kako lahko tukaj je moliti,
In moliti in Bogú služiti!
Izpod skale tam šumljá studenec,
Solus tiho moli rožni venec;
Vrh nad glavoj mu šepeče palme,
Ves zamaknen on prepéva psalme;
Sveti vzdihi mu iz prs kipíjo,
Ko ob zárji ptice žvrgolíjo.
Izkušnjave ni je tukaj mične,
Od Bogá nič ga ne trga ...

Nič ne?

Káj zagleda včera j sveti Solus?

V nočnih sanjah? Ne! o belem dnevi.
Praznovaje? Ne, ne! Psalm pevaje.
Káj zagleda? — ko iz megle s kraja
Pred očmí mu znano selo vstaja.
V sela sredi béli se zidóvje —
Dà, to širni, krasni dom njegóv je!
In, ko da so se odprli zidi,
On v sobane prebogate vidi.
Oh, z močjó ga vse neznanoj miče
In s čarôbnim glasom vse ga kliče:
«Vrni k nam se, vrni, tukaj bivaj!
Vrni se, tu žívi in uživaj!»
Gleda Solus té mameče krase,
Sluša, sluša té vabeče glase,
Gleda, sluša ... glej! in spet domá je,
Po domačih tléh se izprehaje;
In soséska vsa kakó slavi ga,
Vse ga hvali, vse na glas častí ga ...
«Majka božja!» svetec ves se strese —
In prikazni v hipu razkadé se.
Zbrano Solus peva spet in móli,
Z njim priroda moli naokoli.
Divja roža se tik njega ziblje —
Káj nad čašoj vspénja se ji, giblje?
Glej, jasnéje se podoba dviga:
Lice déve, ki mu kima, miga? ...
Tudi tí tu! ... Solus se pokriža,
Da napást mu več se ne približa, —
No zamán; za slikoj druga slika

Mimo njega v sencah se pomika

Dan na dan — — — — —

— — — — —

Čuj, lovski rog glasí se

Po dobravi! Tam, kjer gozd jasní se,

Zgrúznjen spal pod palmoj je sred laza,

Mir sladák mu je sijál z obraza,

Mir na veke varen pred napastmi,

Pôkoj veder, čist, ne skáljen s strastmi;

Vir šumljál mu je mrtvaške pésmi,

Palmov list je držal v roki desni,

A na listu čitali so slova,

Ki jih roka pisala njegova:

«Vsemu svetu pač ušel lehkó si —

Sêbe nesel sámega s sebó si!»

Slovenska legenda

«Odprite!» pred rajem začuje se klic,
In někdo potrka tri krati;
Že s ključi za pasom, veselih líc
Stojí sveti Peter med vrati.

«Kdó duša si božja?» jo praša vratár,
Od glave do nóg premotrí jo, —
««Slovénec ponižen, nebeški ključár!
In v rajsko želím domačíjo.»»

«Slovénec! Oh, rad Vam verjamem tó.
Predôbro pač vam ne godí se;
Zatôrej vsak rajši ostavi zemljó,
Pa k nam gor čim brž preselí se.

«Iz vsakega najdete tukaj stanú
Velikih in slavnih svetníkov,
Iz Vašega jadnega pa rodú,
Največ jih je — mučeníkov.

«No, predno Vam ôdprem sveti raj,
Prestópiva večnosti meje, —
Oprôstite! prí nas je tak običàj, —
Kakó Vam čestito imé je?»

««Slovénsko mi Primož je Trubar imé,
Saj kdo me utegne poznati ...»»
«Že dobro!» Šentpeter mu reče smejé,
«Počakajte tukaj pred vratil!»

* * *

Žarí se dvorana nebeška, žarí,
od bajnih leskeče se lúčij;
Pred svatov nebeških sijajne redí
Ustopi Šentpeter s ključi.

«Iz solzne doline tuj gospod
Na pragu je naše hiše,
Poprôsil ponižno me je za vhod,
A Primož Trubar se piše.»

««Káj? Trubar!»» vladika Tekstor dé,
««Kakó? *Primož Trubar* ste rêkli?
Živí li še tá do današnjega dné?
Ní zdavnaj že zgôrel v pêkli?

««Po vsej domovini vam někdej razpél
Bil vražje je svoje mréže,
Ovčice mi vse poloviti je htél —
Gospôda gotóvo to vé že.»»

«Križ božji! Slovénski Luter je tu!»
Bolestno škof Tomaž Hren vzdahne,
«Še *tukaj* ne bode pred njim mirú?!
Na dnò víc nazáj naj se pahne!

«Pripeljal nemara s seboj cel sod
Slovenskih je *Svetih Písem*;
Peči bil sem kúrit dal ž njimi povesód,
Vseh mogel dobiti nisem.» —

««Pomislite, »» Slomšek se oglasi,
««Pomislite, sveti očetje!
Kar Primož na zemlji več ne živi,
Pretêklo že tristo nam lét je.

««O véri njegovi ní bilo sledú
V Slovêncih o mojem časi.
Predlágam, da raj se otvóri možú,
Da brat naš zaslužni se spasi.

««V jeziku premilem on prvi iz vséh,
O, čujte! nam knjige je pisal!
In gréh, ki učinil ga bil je, gréh —
Spokorniku Bog ga je zbrísal ...»»

Joj! bil vam prepír in spor je na tó
Po celi slovenski strani,
Še drugi začeli nastavljati so
Uhó radovedno rajáni.

Z Jerónimom sveti A vguštín
Smehljáje se tam pogovárja,
S Kvirínom šepeče škof Viktorín,
Kazáje na Petra, vratárja.

Metódiju papež Nikoláj
Sladkó se na glas poróga:
«Nò, brate moj, slišiš in vidiš sedàj,
Káj tvoja slavjanska je zloga?» ...

In angeljci zlati okróg letajoč
S perútmi delajo veter ...
Pri vratih brez sape, osúplo zróč,
Ko v tléh ukopán stojí Peter.

«Mir!» — čuj, s prestola svojega Bog
Zdaj glas svoj svarilni povzdigne,
Slovence takój potolaži okróg,
Vratárju z rokój pomigne.

«Do danes vaš Trubar je v ôgnji pripet
Za greh se svoj óstro pokôril,
Od danes naj tukaj bo z vami vréd
Za tó, kar je dôbrega stôril.

«Ker v vašem jeziku vas prvi učil
Moliti je, psalme péti,
Zdaj večno me bode slovenski slavíl,
Peváje svoj: «Sveti, sveti!» ...

In ključ zarožljá in raj odprt,
In Primož Trubar ustópi.
Mej slavnimi brati (pač mnogim na srd!)
Bog sestí velí mu na klopi.

Prešeren, glej, tam mu naproti hití:
«Naj bom jaz tvoj prvi čestitelj!
Iz národne smrtne, stoletne noči
Na delo si prvi buditelj!»

Na sedmini

Ne sáma ti, ne sáma ti —
Vsa vas se v solzah dnes topí!

Predvčerašnjim še čil in čvrst,
Sedaj ga krije črna prst.

Tvoj mož bil sicer že je star,
Že star, a dober gospodár.

Bil že je kratkoviden, res,
In gluhih malko že ušés:

No zdrav in jak še korenják,
Krepák takó ní starec vsak.

Oj, dober mož, predober mož!
Še dolgo pómnila ga boš.

Sám pravil nam je čestokrat,
Kakó imá te srčno rad.

«Mladí se vek življenja moj,
Odkar porôčil sem se ž njoj.

«Cvetoča ôna, vél že jaz,
Pri meni pač ní kratek čas. —

«In vender, vender ljubi me,
In zvesto hrani mi srcé!

«Zvestôbo njé poznate vsi —
Nobén je fant ne preslepí ...»

In zdaj je v grobu dobri mož,
Še dolgo pómnila ga boš!

Luč večno Bog mu skoro daj,
In večni mir in sveti raj!

Lehkó bi žil še dôkaj let,
Prenékter dal nam moder svet.

Kak naglo ga je vzéla smrt,
Odnese ga na tihi vrt!

Bog vé, Bog vé, kako je tó?
Kdó sóditi si upa, kdó? —

On star, a mlada, živa tí —
Takó pač večkrat se zgodí!

Oh, dobra duša, poštenják,
Spoštôval ga iz nas je vsak.

Izpíjmo čaše polne zdaj,
V spomín njegov vsak pije naj!

Kozárec vsak naj bode súh,
Da mir njegov imel bo duh!

Da kdaj ne pride pláshit te,
Nocój še morda stráshit te!

Udova le izpila ní ...
Kaj ti obraz takó bledí?

«Ne vidite pri vratih ga?
Kaj neki v roki tam imá?»

««Ne vidimo ničesar mi,
Pač varajo te le očí.»»

«Kakó je bled, kakó je bled! ...
Moj mož?! ... kaj vrača se na svet!

«Kaj neki svéti se mu tó?
A! — kupo mi drží z rokô!

«In v kupi môten je napój,
Pijača kalna, sôprog moj!»

««Ne vidimo ničesar mí,
Pač varajo te le očí.»»

«In zdaj iz čaše piti čè,
Že nese k ustnom jo, gorjé!

«Ne pój, ne pij tegà, ne pij!
V kot s kupoj, da se razdrobí!

«Gorjé! — Izpil je vse do dná ...
Kakó teló mu trepetá!

«Gorjé, gorjé! Ti pil si smrt,
Čuj, v grlo si izlil si smrt!

«Saj nisem natočila jaz,
Nalil ti *ón* je tisti čas;

«Ko tebe ní biló domá,
Bilà sva ž njim samá, samá.

«Rokó ovíl okól vratú,
V uhó šepêtal mi medú.

«Prišêl je bil sosédov sin,
Prinesel čudnih tekočín.

«Srcé je meni preslepíl,
A tebi v kupo smrti vlil! ...

«Ne vidite li tam-le ga?
Kakó teló mu drgetá!

«Kakó si bled, kakó si bled!
Moj mož! — Káj vračaš se na svet?»

Napoleonov večer

(1810. l.)

Hej, to je god veselí nocój
V Ljubljani pri maršali!
Kdó šteje goste, ki pri njem
So v dvorci se sestali!
Čast, učenóst, bogati svet,
Lepôte ženske pèstri cvet
Slavé Napoleona.

Maršál Marmont, to mož je vrl,
Francoza slika živa;
S šampanjca polnoj kupicoj
Omizju, čuj, napiva:
«Fraternité, égalité,
Egalité in liberté —
Tó geslo bodi naše!

«Vam, gostje slavni, čašo tó
Na zdravje naj izpijem,
Ponosen sem in sem veselí,
Da med Ilirci žijem;
Bog živi našo stólico,
Prekrasno njé okólico,
Bog živi vso Ilirsko!»

In «vive la France!» zaôrijo
Navdušeni glasóvi;
Zvenčé kozarci, se prazné
In — pólnijo se novi;
S strun marseillaise pev zvení,
A z gôdboj, petjem se vrstí
Zdravíca za zdravícoj.

«V imeni cerkve: Vive l'empereur!»
Škof Kavčič kupo dviga,
«Neveste Krista ne teží
Nobena zlá veriga»; —
««Še dolgo bivaj prí nas dnij,
Maršalov nam najmilši Tí!»»
Napiva maire ljubljanski.

Trgóvec Môl: «Francozom čast!
Kupčija cvête naša.
Odkar mej nami bivate»; —
Pek Testič se oglašá:
«In jaz prodám zdaj hleba več»; —
««Mesá zdaj mesto treba več, »»
Meščán Sekač se hvali ...

Zvenčé kozarci bolj in bolj,
Nalivajo se novi;
S Francozom brati se Slovén
V čast Korsike sinóvi.
To slavnosti bo lép opis,
Ki jutri pošlješ ga v Pariz,
Vojvóda Dubrovniški!

A sredi družbe mènih tih
Napitnice poslušaj;
Boj nótranji mu čitaš z líc,
Káj snuje pač mu duša?
Mar rad napil bi, samotár,
Ker mirni kot pustí ti cár? ...
Čuj, zdaj čè govoriti!

«V imeni svojem lastnem ne
Vzel čašo sem v desníco,
V imeni svojega stanú
Naj opustim zdravíco:
V imeni vseh Slovencev tu,
V imeni celega rodú
Napoleonu slava!

«V imeni našega rodú
In našega jezika,
Kateremu stoprav od *vas*
Čast došla je velika:
Izpijem čašo toto vsò —
Francozje, *vam* zdravíco tó
Od patra *Valentina!*»

Svatba v Logéh

Za mizoj sedíjo svatje
In godci sedé za pečjój;
Hej, to je vesela gostija
V Logéh pri županu nocój!

Veselo gódejo gódci,
Nevesti srcé se topí,
Ne upa se v ženina zrėti,
Stidljívo poveša očí.

Na desni, glej, pri starešini
Celó gospod župnik so tam;
Saj v Kani počastil bil svatbo
Nekdaj še Vzvelíčar je sam!

Soródniki, bližnji in daljni,
Prispéli so sréče želét,
Nevesti in ženinu sreče
Za tá in za óni svet.

In kateri utégnili niso
Čestítat priti samí,
Darove pošiljajo svoje —
Oj, dražestnih, lepih rečíj!

Umétalno vezanih kitic
In vencev že poln je vsak kot,
Kolačev s trakóvi ovítih
Ne mara, da bode jih stót.

Ne bó li že konec daróvom
Od vsékod za svatbo nocój? —
Še vaški je mlinar prinesel
Za ženina darek s sebój!

To stari je mlinar Mohorko!
Saj znan vam je málin njegóv
V dolini ob bistrem potoku,
V zatišji vrb, jelšjih vrhóv.

V dolini ob šumnem potoku
Kolesa se vedno vrté,
A mleti pomaga Mohorku
Rejenka, prelepo deklè.

«Káj, sósed, pa tí si prinêsel?» —
Sred izbe z darilom stojí,
V naróčaji jerbašček nežen
Pred svati nerodno drží.

Na desnem in levem ušesi
Gluh mlinar je stari močnó,
Na ves glas poklanja svoj darek,
Na ves glas zavpije takó:

«I, tó-le je dala, naj nesem!
Dar vsprejme tá ženin naj sam,
A vpričo neveste in svatov
Naj jerbašček njemu oddám.

«In kak je lepó ga zavila —
O, Júlika naša to zná! —
Predavši ga meni je rekla,
Naj prí vas ostane dar tá!

«Njiv, travnikov, hosto, vinógrad
In hišico belo dobíš ...
Lehkó se nevestice svoje,
Moj sósed, nocój veselíš!

«Bogati pač ví ste, bogati,
A *mi* smo beraški ljudjé ...»
Pred ženina dar svoj postavi,
Obrne se mlinar in gré.

Pogledajo v jerbašček svatje —:
Živ angelj kot dar v njem leží!
Podoben je ženinu jako ...
Zató se takó mu smejí! —

Se gódci smijó za pečjój se,
Smejíjo se gosli in bás —
Nevesti kraj ženina lépi
Od stida rudí se obraz.

Vinska bajka

Na Sladkem Vrh^u po trgatvi v hramu
Sodi trijé mi stojíjo;
V junakih starih, hrastovih, kovanih
Čudni duhovi tam spijo.

Polnoč. Zadremal baš je gornik trudni:
Čuj, iz kletí káj šumí mu?
Šuš^{tí}, šepeče, síče v sodu prvem —
Tó-le duh bajni golčí mu:

«Leží, leží tam polje mi v tujíni.
Cesta po polji gré béla.
Ob cesti krčma mi stojí samôtna
Krčma ‚Pri lipi‘ vesela.

«Tovôrniki bogati bodo prišli,
Zlatov rumênih ti šteli
Konjíčev iskrih par odpelje mene
Z vozom po cesti tja beli.

«Posédalo tam potnikov za mize,
Mládičev bode in starcev,
Ožívljali si ude bodo trudne
Z mánoj iz svetlih kozarcev ...»

Pol spé, napol bedé posluša górník.
Sládko v uhó to šumí mu!
Suští, šepeče, síče v sodu drugem —
Duh tá slovesno golčí mu:

«Menihi z mesta prišli bodo póme.
V klet me zaprli globôko,
O zarji vsaki sakristán bo sivi
V cerkev me nôsil visôko.

«Menihi pri oltarjih bodo stali,
Svete mi čitali maše,
Kot kri Spasíteljevo pil bo vsakter
Vsak dan iz zlate me čaše?..»

Posluša starec proročanstvo tajno,
Divno v uhó to šumí mu!
Suští, šepeče, síče v sodu tretjem —
Glas pa navdušen golčí mu:

«Domá ostanem rajši jaz! Odití
Toži se meni po sveti;
Kjer sêsal sem mladosti moč iz zemlje.
Tú čem sedaj dozoréti!

«Pa pride dan, in hram bo moj ožível,
Gód bo vesél in slavnosten,
Iz grl pak ôril tákrat bode moških
Spev se v dolino radósten:

««Bog živi v čašah naših sók tá zlati!
Vsa ž njim slovenska nam vina!
Bog živí, ki rodí jih, zemljo sveto —
Žívela vsa domovina!»»

Črnošolec

Prišel je po slovó domóv,
Po ôčin, majkin blagoslów.

«Pobêri mi se spred očíj!»
Grdó nanj oča zakričí.

«Zdaj kruha ískat pojdi sám!
Za sina več te ne spoznám.»

Prokólnši sina ko besán,
Obrne se od njega v strán.

A mati plače, da je joj!
«Sin moj, sin moj, káj bo s tebój?

«*Gospód* postati nisi htél,
Iz črne šole nam ušél!

«Ne boš, oh, pred oltarjem stal,
Nikdár ne nove maše bral!» ...

In brez slovesa sin-diják
Prestópi zadnjič rodni prag.

Klobúk pomakne na oči —
Káj komu mar, káj v njih rosí?! —

Od vseh zapúščen in proklét
Skoz vas koraka v tuji svet.

Sám samcat ide iz vasí,
Lajaje sprémljajo ga psi.

In ôkna se odpirajo,
Za njim se vsi ozirajo.

In mnog se ôzre vánj obraz,
In mnog za sáboj čuje glas:

«Glej črnošolca tam-le, glej!» —
««Ušël je!»» — «Bog mu v gréh ne štéj!» ...

«Sosédov Martin Luter, há!» —
«««Zánj ní ne pekla, ne Bogá!»»»»

In ôkna se odpirajo,
Vsi se za njim ozirajo.

A črnošolec ném in bled
Skoz vas koraka v tuji svet.

Pa pride tja na kraj vasí —
Tam bela hišica stojí.

Tik hiše mimo mladec gré,
I tam se ôkence odprè.

I tam se ôkence odprè,
Obrazek v ôknu síne *njé*:

«Zbok *mêne* si od vseh proklét ...
O, vrni mi se skoro spét!» —

Dvorski nôrec

Káj sloniš tu sám, zamišljen,
Dragi Ali, modri Ali?
Glej veselja morje šumno,
Kak to pôlje po dvorani!

Káj stojíš tu ném, zamišljen?
Glej té pare, ki vrté se
Po dvorani v plesu lahkem,
Glej jih prince in princése!

Hodil mnogo si po svetu:
Rêci, kjé, na katerem dvoru
Veselíce so krasnejše,
Nego moja je nocójšnja?

Glej briljante, dijamante
V sultaníje dijademu!
Kjé si videl lepših, dražjih?
Rad bi vedel, rad bi vedel!

Vrat Aíde glej princése!
Bíserjev si kje že videl
Na človeku kdàj katerem
Še svetlejših in še čiščih?

Kjé si videl lancev večjih,
Lancev še iz težje rude,
Nego zlata je veriga,
Ki jo nosi paša Jusuf?

In vilinska oblačila!
Kjé je lepše tkana svila,
Kjé obleka bolj ukusna,
Nego tu na odalískah? ...

Zaškrebliájó zvončki nôrski,
Siljasta se zmaje kučma,
Ko iz sanj se vzdrami Ali
Pa satirska skrémži usta:

«Lépših videl sem demántov,
Bíserjev sem čiščih našel,
In veríg sem gledal težjih
In obleke vse to dražje.

«Daleč treba ní hoditi,
Da se, sultan, sám prepričaš,
Ka tvoj nôrec, modri Ali,
Gôlo pravi ti resníco.

«Dražja, nego svila dvorska,
Ráševina mi je kmečka,
Ker si vsak jo sám zasluži
Z delom težkim in poštênim!

«Težji, nego lanci zlati
Tu na prsih gizdalínov,
Sužnosti so lanci hudi,
Kteri národ moj težíjo!

«Bíserjev še hočeš čiščih? —
To so sólze milijónov
Stradajóčih zarad têbe,
Ki tu paseš se pohôtno!

«In najlepši dijamanti —
To so svete sráge tiste
Padajóče s čela móžu,
Ki za svôjcev kruh borí se!»

Mejník

Sejm bil je živ. Prodal i ón je Lahom
Tam par volóv.
Zakàsnil se, a v pôzni, temni noči
Sám gré domóv.

«Hm, pravijo, da ní baš varno íti
Tod obsorėj,
Popótnike da časih rado straši
Ob cesti téj.»

Pa bil je Martin svoje dni voják vam,
Na straži stal,
Po noči čul tam uro býti vsako —
Pa bi se bal?!

«Se pri Custozzi smrti bal se nisem,
Zrl ji v oči —
Pa tukaj mar ko déte bi trepêtal,
Če list šuščí?!»

Dospè do svoje hoste ... Čuj, iz tême:
««Joj! kám bi dél?»» —
«Káj? — kdó si bôžji — kam naj deneš, vprašaš? —
I, kjer si vzél!»

««Vzel sem *mej* svojoj bil in tvojoj lastjo
Mejník le- tá,
Presádil ga skriváj na last sem *tvojo*
Za sežnja dvá.

««Oh, in sedaj, odkar moj duh odplaval
Na óni svét,
Nazáj ga nosim, kleti kamen težki,
Pač stó že lét!

««Hu, to teží, tiščí!»» ... Tu se zablisne:
Pred njim sopèč
Pripógnen stopa — sósed Vid — na rami
Mejník nosèč!

Pa bil je Martin svoje dni voják vam,
In ní se bal; —
Kakó nocój domóv je prišel s sejma,
Pa le ní znal.

A čudno prinesó mu vsi novíco,
Ko síne svit:
«Sinóč umrl je nagle smrti sósed,
Mejáš naš — Vid!»

List iz kronike Zajčke

Slavni svetec v blaženstvu nebeškem,
Kartuzjancev oča, sveti Bruno!
Ki rodil si nas v dolini pusti,
Tam v Sartréški nas rodil dolini;
Ki razgrinjaš i nad nami plašč svoj
Zbranimi tu v samostanu Zajčkem:
Ne zaméri, oča, ne zaméri,
Da ti sin tvoj, stari Marijófil —
Kloštrov tvojih bivši prej nadzornik,
A zdaj prior v domu tém nevredni —
Piše danes v kroniko té vrste,
Pergamenu da izroča zgodbo,
Zgodbo, ki bo žalila te morda.

Trideset je lét že palo v večnost,
Trideset od tistih dôb lét dolgih!
Dan jesenski bil je topel, krasen,
Ko priromam tu pred kloster Zajčki,
Razoglav pred samostan prirómam.
Palico sem potno držal v desni,
A v levici sveti rožni venec.
Tik pred cerkvoj obstojí mi noga.
Prag prestopim, v cerkvi sem prekrasni.
Skozi ôkna gótiška visôka

Žarki solnčni lili so se vánjo.
Hiša božja prazna, osaméla!
V refektórij grem; tam bodo bratje.
Na stežáj so vrata vánj odprta,
Od obeda še šibé se mize,
A v dvorani ní je duše žive!
Po hodnikih samcat stopam dolgih —
Prazna cela vsaka, vse je tiho,
Le korakov mojih jek se sliši;
Mej zidovjem čudno to odmeva!
S stén obrazi gledajo me resni,
Radovedno váme zró podobe:
Slike stare priorjev pokojnih,
Slike stare dobrotnikov Zajčkih.
Grôza skoro me obide rahla.
Sam ne vém, kak dolgo tod sem blôdil:
Stoj, pri tleh, tam v koridoru temnem
Vrata najdem le napól priprta,
Iz dvorane govor, hrum in petje!
Tihotapim k durim tém po prstih,
Slušam, slušam — to rečí so divne!
Hrum potihne, čuj, glas visok pôje:

«Iz raznih krajev, časov
Do stropa knjig leží,
A jaz mej vsemi ljubim
Tam zvezek poezíj.

«Káj sta Horac in Pindar!
Káj Sappho in Ovíd!

Tam v mojo knjigo višji
Pesniški duh je vlít.

«Če sladka me vsebina
Zanêse pod nebó,
Se jaz bi menda ódo
Zapél tačas lehkó!»..

Aj, očetje so v — biblijotéki?!
Čul sem že o učenjakih Zajčkih ...
Torej res
Brat drug se že oglašá:

«A moj folijánt je tam stari!
Iž njega rad čitam vsegdár;
Čas létnico zglódal mu davno,
Pozabil že se je — tiskár.

«Če pisca ideje globôke
Premišljam do pôzne nočí,
Vsa čuda priroda mi jasno
Razgrne tačas pred očmí!» ...

Bas resnôben zdaj za tém zapôje,
Da dvorana vsa bobní od jeka
In zidovje nad menój se trese:

«Resníce že dolgo sem ískal zamán,
Premêtal neštete sem liste;

V téj knjižnici našel pa zdaj še vsak dan
V vseh knjigah resnice sem čiste!»

Tu veselo zazvenčé kozarci!
Odprem vrata, vstopim in pozdravim:
«*Mementote mori!*»

Klét prekrasna!
Klet prostrana me objame hladna.
A v sredini sódov velikanskih,
Tu sedijo patres kartuzjanci
Okrog mize hrastove ogromne;
Čašo v roki vsak drží penečo ...
«Bratje dragi: *Dominus vobíscum!*
Tukaj torej knjižnica je vaša?! —
Po ukazu strogem iz Sartréze
Prišel k vam je brat vaš Marijófil,
Da pregleda samostan vaš Zajčki,
Da napredek vidi v učenósti,
Ki izvíra v knjižnici vam toti ...»

S težkim srcem pisal té sem vrste,
S težkim srcem tó beležil zgodbo.
Ti Spasitelj križani na pultu,
Ti na steni, Mater Dolorosa!
Vidva sta mi priči, kak nerado
Teklo danes mi peró je gósje.
Ali grešni menih Marijófil,
Ki osível je pišóč tó knjigo,
Króniko o samostanu Zajčkem,

On ní mogel in ní smel drugače!
Kajti res je res: Resnico sámo
Vselej píši vestni zgodovinar!
Ne na levo gledaj, ne na desno,
Káj vrstníki porekó, ne baraj!
Kaj potomci porekó, ne maraj! —
In zató ne bodeš pač zaméril,
Da je pisal sin tvoj Marijófil
V knjigo toto danes zgodbo čudno,
Ki vršila se je v Zajcu lépem,
Ko smo šteli leto: *tisoč petsto*
Šestdeset in *štiri* še po Kristu —,
Oh, saj vem, da bodeš mi odpústil,
V slavi rajski, oča Bruno! Amen.

Bótra

Znosila h krstu že vso vas —
Vso faro sem ne mara jaz:

Brez botre nisem še nikól
Po cesti téj šla k cerkvi dól.

Sred sela so pobrali te
In najdenčka mi dali te.

Oj, ktéra te dojíla bo?
Oj, ktéra te redíla bo?

Brez otca, majke — vêlik križ!
A zdaj še botre ne dobíš.

Kdó kupil kríževnik bo bél?
Kdó ž njim pri krstu te odél?

«Jaz njemu botra biti čém,
Pod skrb ga vsprejemem z dnešnjim dném!» ...

Glej, žena béla vélih líc
Po cesti z Nežoj stopa vštric!

Očij globôko vdrtih lésk —
Ko svéc mrtvaških dvoje blésk.

«Ne boj se! Jaz mu botra bom,
A dete vzamem na svoj dom!

Bogata jaz sem ti gospá,
Oh, daleč, daleč tam domá.

«Káj preskrbéla že otrók
Po hišah svojih sem, o Bog!» ...

Po ženi beli Neža v stran
Pogled obrne tih, plašán:

Nikjér je botre tuje ní ...
Na rôkah déte mrtvo spí.

Ukrajinska duma

«Kám, oča mènih, dalje, kám?
Le noter, noter v dvorec k nam!
Mrak pada na ravnino,
Noč že na Ukrajino.

«Pač trudni, lačni že ste Ví ...
Tu náte hleba in solí!
Od pota si počíjte,
Pri meni prenočíte!»

««Bog plati, mlada Vam gospá! —
Samí domá? Samí domá?
Kjé mož je Vaš čestiti?
Kjé bárin plemeniti?»»

«Mož moj odšel je v daljni kraj,
Oj, v daljni kraj, ní ga nazáj;
Tri leta so miníla,
Odkár sva se ločila.

«Odšel je v mátuško Moskvó,
Od tam pa v Novgorod — nató
V Sibírijo potóvat,
Kupčévat in trgóvat.»

««Kák gospodárstvo kaj stojí?
To pač velike so skrbí!..
Imate déce zale?
Odrasle ali male? —»»

«Dvor moj je srečen — čast Bogú!
Vsi úli pólni so medú,
V hlevéh govéd rogáta,
Po poljih žita zlata.

«Jedni ôtrok moj — Iván,
Kazaček boder je, krasán ...
Vse sáma gospodárim,
Vse vladam in domárim.

«Oh, té skrbí, oh té skrbí!
Lehkó se duša pogubí! ...
Lehkó od prave poti
Napást nas zvabi, zmoti.»

««Gost Vaš pravico od Bogá
Greh odpustiti Vam imá ...
Srcé mi le odkríjte,
Ničesar ne tajíte!»»

«Tèžkó, hudó grešila sem;
Oh, grehe tri storila sem,
Tri hude, težke grehe, —
Podajte mi utéhe!

«Moliti vsak dan za možá
Obljubila sem iz srcá ...
Oh, večkrat opustila —
Greh prvi sem storila.

«Posušil se je rožmarín,
Usájen *njemu* na spomín ...
Zalivati zabila —
Greh drugi sem storila.

«Prišel bil k nam je mlad kobzár,
Oj mlad kobzár, oj lép goslár,
Opeval step-ravnino,
Opeval Ukrajino.

«Kazake v dumah je slavíl,
Njih ženam krasne vence víl ...
Greh tretji sem storila:
Kobzárja — poljubila ...

«Bog pač mi grehe odpusti ...
A ón, a ón mi oprostí,
Ko pride iz tujíne? —
Po njem srcé mi gine ...»

««On že sedí tu pred teboj...
Odpušča vse ti *Taras* tvoj!
A káka bo — pokora?
Poljubi me, oj Zora!»»

Attila in slovenska kraljica

Kralj Atila, Hunov veliki vój,
beneške ugleda ravnine;
pohôtnost užgè mu do njih se takój,
zamičejo brž ga skomine.

»Prehodil že dosti sem svetá,
Pokóril ga s svojim mečem :
Krasnejše dežele, nego je tá,
Ní, bógme, je — to vam rečem!

In ker je lépa — *moja* zató
Ta zémljica bodi slovenska!
Dobiti je pač ne bó pretežkó,
Kraljica ji samo je ženska!«

In Atila reče, in zemlja bobní,
Vsa trese se plan plodovita;
To niso potresa podzemske močí,
To kónj so hunskih kopíta!

Kobilic je roj na Benečijo pal,
Žrè, pase po njej se po cénì;
Vragóv je to lačna in gladna druhál,
Ki krade in rópa in pléni.

Kresóvi po zemlji beneški goré,
Oj, svetli, nebrojni kresóvi;
Bog vas se usmíli, ubogi ljudjé:
Goríjo vam vaši domóvi!

Zverí pridirjale so skok na skok
Morít med orače beneške.
Čuj krik njih in vik in jok in stok ...
Koljó jih zverí človeške.

Hun vlada ob Nádiži bistri povsód,
Ní varnega več pred njim zida.
Kjé vojski domači zdaj trdni je kót?
Kjé zdaj si, kraljícá Vida?

Pod Krasom, kjer stena skalna zijá,
Kjer širi se *Landrijska jama*,
Tam vojska kraljíčina tabor imá,
Tam našla skrovišča je sáma.

Pred Vido prijaše Attilov sél:
«Predáj se nam sáma rada!
Če ne, ti kralj glavico mlado bo vzél,
Pogine ti tabor od glada.»

««Gladú in Pesjanov se jaz ne bojím!
Tu vzemi za dar si méh žita,
K rojakom povrni se hitro ž njim,
Če vojska še vaša ní sita.

««Čuj, kolikor *zrn* tá-le hrani méh,
Vreč žita še toljko imamo —
Po tajnih donašajo nam ga hodéh —
Nikdár se vam mi ne udamo!»»

Ustraši kralj Attila se zeló
Odveta kraljice Vide;
Benečiji, lepi on dá slovó,
Ter z dolgim nosom otide.

Ko Vída pa hoče peči kruh,
Zmračí se ji krasno lice:
Odnese bil Attilov je ogledúh
Poslednji ji mérník pšenice. —

Trdnjava Slovencev današnji dan
Še zove se Landrijska jama,
Spominja se dan, ko je béžal Pesján,
Spominja kraljica se sama.

Ilirska tragedija

(L. 10. po Kr.)

Tam od gorečih Libije puščáv,
Do mrzlih hóst germanskih in dobráv,
Od Taga pa do Evfrata in Nila —
Tod orel rimski razprostira krila.

Vse naše — vse! ... *Andétrium* samó,
Vrh skale gnezdo sókolovo tó —
Jedino tí nam ne bi se udalo?
Kak dolgo še nam bodeš kljubovalo?

Kak dolgo, *Bato*, sméli gorski vój,
Poslednji grad mi branil bodeš svoj?
Bojím se, da pogine še od glada
Ilirska velikanska ti armada!...

Avguste jasni, káj si misliš tí,
Da sin *Tiberij* tvoj se tù mudí?
In kaj porèčeš, ko brez zmage, slave
Domóv privedem légije stoglave?! ...

Na levjih kožah ón sloní. Bedí.
Po glavi mislij roj se mu podí.
Polnočna straža tiho, čuj, prihaja,
Neznanca v šator nekega dovája.

«Kdó?» — ««Bato!»» — «Mars, zaščitnik Rome sám,
Privedel k meni, v tabor te je k nam!
Za pest zlata ... za državljanstvo naše
Prodaješ — je li? — mi té gore vaše?»

««Da. izdajíca sem ti, o Rimlján!
Izdàt očino prišel v tvoj sem stán: —
Takó kričálo vse je gori náme,
Ko bôrce svoje sem ostavljal sáme.

««Ná! pripogibam svojo ti glavó,
Odsékaj z mečem slavnim svojim jó!
A národ, národ moj — tá prost naj bode.
Ne jêmlji mu, ne jêmlji mu svobóde!

««Kaj treba vam še več zemljé, svetá?
Čemú dežela skalna vàm bo tá?
Bogóvom za Ilirije svobodo
Poslednjega žrtvúj njé vojevódo!»»

«Ha-ha! Precén, barbár, odkúp je tvoj!
Kaj pôčnem z mrtvoj tvojoj naj glavój?
Dežela tá in žíva glava tvoja —
Tó v Rimu bojna bode slava moja!

«Napréj, kohórte, na trdnjavo gor!
Naš bo Andétrium, ko vstane zor» ...
Uklénjen Bato mirno mora zrėti,
Ko vrag razdéva grad mu zadnji, sveti.

On vidi, kak za zidom pada zid ...
Kalé očí se mu, kalí se vid ...
V prah pade zadnji zid po bôrbi vróči —
I Bato pade in srcé mu póči.

Gódčeva balada

Tù góslim se mojim vi čudite vsi —
Zakáj na téh góslih strún danes ní?

Z gostije sinóč sem se vračal domóv ,
Polnóč že brnéla je z vaških zvonóv.

Tam v gozdu, stoj! nékaj zastavi mi pót,
Očíj zaiskrí se mi dvoje naprót!

Križ božji! — čez lice brž križe tri —,
A črna pošást se ne gane, stojí.

Najlepšo gredé si zagódem takój,
Pošást za petámi lepó za menój.

Po štirih? — posili že skoro me sméh —
Ne, «on» ni! «On» hodi, prê, vedno po — dvéh ...

Kakó vam to vleče kosmáč na uhó,
Kakó mu po gódu je góslanje tó!

E, da bi te! ...Pridi mi rajši na dom!
Na tôplem še lepše zagódel ti bom! —

Pa stópam in góslam, kar móči mi,
A strúna tu prva že póči mi!

Obstanem, da strúno bi nóvo napél,
Od góslanja si oddehníti sem htél:

Očí se strašilu še bolj zaiskré
In óstre pokaže mi svoje zobé.

Lók góni po góslih mi skrivna moč,
A struna za strunoj — do zadnje je proč!

No zvesto na strani mi hodi pošást.
Poslušati gôdbo ji slast in strást.

Ne bode li kônc že té nočí?
In gaz tá snežena mar v večnost drží?

Obstanem, da strún bi si novih navíl,
Od góslanja divjega si počíl:

Živéje vzplamté spremljevalcu očí,
Groznéje z zobmí pred menój zareží.

Na struni poslednji sem godel in pel,
Skoz drevje že dan se je svítati jel.

A zvesto kraj mène koraka pošást,
Poslušati gósli ji strást in slast.

Vse pèsmi sem goslal in pel na ves glas,
Pred nama leží tù že znana vas.

Nemiren, továriš si moj, se mi zdí ...
Čuj, mène še bolj se mudí, mudí ...

In goslam in pojem mrtvaško-vesél,
Strun zadnja mi póči — tám póči pa strél!

Kraj mène sestrádan je črn in dolg
Ustréljen na stezo iztégnil se — volk.

Uroki

Zboléla Grozdana je naša.
V čumnáti na klopi sedi,
Zamišljena gleda skoz ôkno
In lice ji lepo bledí.

In mati ji stréžejo stara,
Ujámejo vsak njen vzdihljáj,
Sto čudnih zdravíl ji varíjo,
I sladki gomilični čaj.

«V Petróvče na božjo pot pojdeš,
Popeljem se sáma s tebój;
Marija gotovo te zvráči,
Če tamkaj poklekneš pred njój.»

Na ôknu pa v kletki želézni
Kanáček rumêni skakljá,
Obéma smejí se porédno,
Pa pôje in žvižga ptič tá:

«Oh, jaz pa vém, kaj je dekletu,
Zakáj ji obrazek bledí;
Bolézen so úroki hudi —
No, smrtna bolézen tá ní!

«V nedéljo popóludne tukaj
 Sosédov sin dolgo je stal,
Skoz ôkno govôril je z dévoj
 In prstanek zlat ji je dal.

«On gledal njó, ôna pa njéga –
 Z očésom se strne okó –
Urékel očí ji je mladec,
 Ní znala, ne kdaj, ne kakó.

«Tí úroki zli iz očij se
 Prikradejo dol do srcá ...
A, mamka, ti nísi nikóli
 Za úroki bólna bilá?»

Legenda o toplicah

Rómata po svetu Kristus in Šentpeter,
Tód, onód in vsékod, koder piha veter.
Prideta po poti i v naš kraj slovénski;
Bilà je sobóta, krasen dan jesénski.

«Kjé sva?» vpraša Peter prvega človeka. —
««Voda tá-le bistra je Savínja réka,
Jedno úro dalje reka že neháva,
Tamkaj ž njo se druží sestra njena Sava.»»

«Zdaj si zvedel!» — Kristus Petru se nasméje.
Pod kostánja senčne vsédeta se véje.
Nad glaváma jima z listom list šepeče,
Tam na reki solnčna luč bliščí, trepeče ...

Pod kostenjem Peter s čêla znoj si bríše,
Truden s prašne poti ón globóko vzdíše:
«Lép je kraj tá tuji — ali Galiléje
Vender ní tu moje! Kjé tam daleč, kjé je?

«Jézero ti, kjé si, jézero nebeško?
Morje, oj, domače ti Genezaréško?
Da se skópljem v têbi — divni tvoji vali:
Oh, kakó bi zdaj-le mêne okrepčali!

«Ali v vodo tam-le kdó bi naju stopal?
Kdó v valóvih mrzlih njenih bi se kopal?
Jézero zdravílno, ti Genezaréško,
Pol svetá za kópel dal bi ti nebeško!» —

Smíli Peter Kristu se, a nič ne zine,
Pálico le svojo dolgo v tlà porine;
Ríne jo globôko v zêmljo dól brez kraja —
Glôblje, vedno glôblje — že je do ročaja.

Palico izdêre Kristus iz votline —
Krópa curek kvišku iz nje brizgne, šine!
Gleda Peter, gleda in odpira usta ...
«Čudo, je li, brate? Ní to šala pusta!»

Vrè iz zêmlje vrelec, pári in kadí se,
Ko iz kôtle voda ven kipí, valí se;
Vedno lepše têče in iz tâl izvíra,
V rúpi kakor v kádi véliki se zbira.

Dlan ob dlan vesél si Simon Peter póči:
«Kópel je gotova!» — nag brž v rúpo skoči.
«Oh, to je užitek! kak to truplo bóža!
Sladko slast občuti grešna moja koža.»

Od razkóšja Peter v vodi pôje, vpije,
Skače, plava, plóska in teló si mije ...
«Hvala, stókrat hvala, o Gospód Spasítelj!
Kópeli božanske dôbri ti stvaritelj!»

«A — à? Žvêpla malko nós v téj vodi dúha!
Čuj, Gospód! — pa ménda — v peklú se ne kuha?!»
««Blizu tam pač!»» reče Kristus se smehljáje —
««Brez strahú uživaj, kar Bog sám ti daje!»»

«Oh, drugód ustvári táke še toplíce!»
Prosi Peter milo umivaje lice;
V časih pôznih — videl bodeš! — v celih rôjih
Največ po toplícáh bo — rojakov môjih!»

Prva mučenica

Staroegiptovska bajka

Postavljena že je grmada ...
In ôna vrh njé stojí — ah!
Gorjé ti gorjé, mučenica:
V trenutku pepél boš in prah!

Privézana k stebru je deva,
Obleko že snéli so ž njé ...
Boginja ti žíva si krasna,
Ne hči iz ponílske zemljé!

Lasjé ji vihrajo na vetru,
Z grmade ozira se dól
Ves Memfis obsójenko gledat
Na trgu se zbira okól.

V daljavo neznano zrè deva:
Očí kaj goré ji takó?
Ponòs mučeníški, ne mara,
Nesmrtnosti véra je tó?

Glej, baklje že tù so goreče!
A žreci nesó jih sámí —
Služabniki Hápija sveti —
In njih poglavár govori:

«Odkód je k nam príšla, ne vemo!
Ne vemo, odkód je domá.
Nì otcu, nì materi sáma,
Imena ne vé, ne pozná.

«Če Nila ní našega déte,
Od Gange pač svete je tam,
Iz Bábelá morda poslali,
Iz modrih Atén so jo k nam!

«Odkár nam Oziris in Izis
Življenje delita in rast,
Kar svetemu biku božanska
Pri nas izkazuje se čast:

«Tó dévo zdaj čuli smo prvič!
Smél govor je njen in ves nóv,
Tají nam red stari svetóvni,
Svetóst tají naših bogóv! —

«Njen náuk in njene idéje —
Zapisano to že je kjé?
Nì v hijeroglifih besede
Prevratne nikjér ne stojé ...

«Ukázali smo ji molčati
In bičali jo do krvi ...
Zamán. Po Ponilji povsodi
Zavájala nam je ljudi.

«V verige jeklene vkovali
Nogé smo ji mi in roké ...
V dnù ječe na slami naj gnili
Kostí ji na veke strohné!

«Čez noč so odprla se vrata,
Zapah za zapahom razbít ...
Zdrobila okóve je težke
In plánila zopet na svit!

«Bogóvi zbog nje že jezé se,
Do vrha je vskípel njih srd ...
Egípčani, *njim* jo žrtvújmo! ...
Grmada zdaj tvoja bo smrt!»

«Zažgíte!» ... Gorí že grmada,
V dim déva zavíta je vsà.
Poljublja že úde ji plamen —
A ôna se samo — smehljá.

Káj znači smehljáj na téh ustnih?
V očéh káj poménja tá žar?
Ponòs mučeníški je sveti?
Nesmrtnosti nada je mar?

Le gôri, grmada, le svéti
Prek sfing, piramíd v nedogléd!
Prežêni, razsvéti temíne.
S katérimi svet je odét!

O luč! ... mučenica utihne,
Grmada pepél je in prah ...
Kjé zdaj si, boginja ti sméla?
Kjé tvoja nesmrtnost je? — ah!

A káj iz prahú in pepéla
Pred žreci tu dviga se? Glej!
Spet živa stoji mučenica,
Krasnejša, močnejša, ko préj!

«Kdó si, čarodejka neznana?
O phoenix prečudni ti, kdó?» ...
A ôna krvníkom se sméje,
S ponosom jim reče le tó:

«I smrt sem premagala slavno!
Nesmrtna zató sem poslēj ...
Imé mi je — Misel Svobodna,
A ves svet je moj zanaprēj ...»

STARA PRAVDA

«Hört wunder zu!
Der bauru unrue
Thet sich so ser auspraitten.
Aus irer gemain thetn si schrein:
Stara pravda!

— — — — —

Der bauru list man nit vergist
Zu *singen* und zu *schreiben* ...»

(«Pesem o slov. kmetih» iz 16. stoletja)

I. Známenja na nebu

(10. febr. 1515)

... «tunc plebs rustica ... *Ligam sarxit* ...»

(*Napis v kapeli sv. Trojíce v Loki*
iz let 1499–1541)

«Le vkup, le vkup, le vkup,
Le vkup, uboga gmajna!

— — — — —

Der baur'n schar
was rueffen dar:

Stara pravda!»

(*Pesem iz 16. stoletja*)

«Solnca tri mej tremi mavricami!

Glejte na nebu, ljudjé!

Kdáj je videl kdo že čudo takšno?

Kaj to poménja, Bog vé!

«Solnce prvo ko *zlató* se svéti,

Drugo *zelêno* se zdí,

Solnce tretje in največje — glejte!

To pa *krvavo* gorí!»

Vró vaščani vkup na klic sosédov,
Sredi na selo vsi vro,
Tisoč úst pa praša se boječe:
«Káj li tam gôri je tó?»

««Bog srdí se zarad grehov naših!»»
Čuje pobožen se glas,
««Siboj mahnil bo nas težkoj svojoj —
Svetci, prosite za nas!»»»

«Kuga, slabo leto!» méni drugi,
«Kruh nam bo béda in glad!» ...
««Káj to znači?»» prôrok kliče tretji —
««Turki nas pridejo klát!»»»

«Nič ne veste, káj vse to poménja!»
Glas zagrmí jim ko grom —
Velikán sred njih čestit stojí že —
Starec, odkód? Kje tvoj dom?

«Tríkrat mesec bo še pomladíl se
Mavrice pravijo tri;
Vígred kaže solnce vam — zelêno;
Solnce rudeče je — krí!

«Kri bo tekla za svobodo zlato —
Solnca nam priča sloj zlat,
Tresla bo pred nami se gospôda,
Tresel tiranov se grad.

«Čija zemlja tá? Čegávi mí smo?
Smé se teptáti naš ród?
Káj je kmet? On je li tudi — *človek*?
Človek mar sám je, gospód'?

«Vidite — tam gor! — v oblakih vojsko? ...
Bog sám borí se za nas! —
Angelje na kónjih — glejte! — z meči..
Skoro i naš pride čas!

«*Punt slovenski* — tiho! — že se sklepa,
Koder naš jezik domá;
Zveza sveta tajna veže kmete:
Stara naj pravda veljá!

«Káj stojíte tu omahovaje?
Znak že z nebés vam je dán!
Tlake jarem — hè? — vam je li sládek? ...
Z nami, o bratci, na brán!»

««Pójdemo — vsi gremo v bòj za pravdo!»»
Vse se poslancu rotí ...
Gradu v gôri črnemu nad selom
Tísoč pestíj zapretí.

II. Kralj Matijaž

«Kadar bo kralj Matjaž kraljóval,
Onda bo kmetič dobro kmetóval.»

Národna

Na vasi pod lipoj staroj
Pravljice prepéva ded,
Unukom trem svojim jih pravi
Pravljíce iz davnih lét.

Šumí jim nad glavami lipa,
Presladko nje cvetje diší.
Mladeničev čilih najmlajši
Uzdihne in dedu velí:

«Rad prišel jaz v góro bi sveto,
Kjer biva kralj véliki naš,
Kjer spava stoletja, stoletja,
Kjer spava naš kralj Matijáž.

«V palačo podzemsko njegovo,
V predivno rad stopil bi jaz,
Zaklade leskeče se gledal,
Vojaštva rad videl bi kras.

«In njega tam sámega videl
Za mizoj kamnitoj bi rad,
Krog ktere mu brada čestita
Ovíja že sedmi se krat.

«In lepo soprógo njegovo,
Alénčico, videl bi tam ...
Oh, rad bi napótil se v góro,
Da znam le kód iti in kám!»

Šumí jim nad glavami lipa,
Presladko njé cvetje diší,
Pa bratov zamišljenih drugi
Mi reče in govórí:

«Káj meni za mrtvega kralja,
Káj brada njegova mi mar!
Káj meni za mrtve vojake,
Káj meni za mrtvi ves čar!

«Káj meni Alénčica mrtva,
Ko živo Alenko imám —
Za stó Matijaževih mrtvih
Jaz svoje Alenke ne dám.

«Oh, več ko za mrtvega kralja,
Za mrtvih vojakov redí,
Več ko za Alenčico rajno —
Za *zlate* je meni *kadí*!

«Za tri mi kadí je njegove,
Ki hranijo suho zlató!
Ej, tisto zlató bi rad ímel —,
Kaj ž njim bi počél in kakó?

«Tri bele bi kupil gradove,
Dva prva roditeljem dal,
A v tretjem — z Alenkoj bi svojoj
Po željah srcá kraljevàl ...

«Zaklád Matijažev skrbí me,
Ki v ječi vzdihuje mi tam —
Oh, rad bi ga rešit šel v góro,
Ne znam le, kód iti in kám.»

Šumí jim nad glavami lipa,
Presladko nje cvetje diší,
Pa bratov zamišljenih tretji
Ustane in dedu velí:

«Pred kralja bi spečega stópil,
Nikamor se ne bi ozrl,
Nì v ženo, nì v zlate zaklade,
Le v *njega* pogled bi uprl.

«Pogledal bi spečega kralja
In tabor nešteti njegov,
Zaklical, da grad bi zakléti
Odméval od tísoč jekóv:

«Hoj, vstani že, vójevoda, vstani!
Oj vstani iz dolgega snù,
Z vojaki prespálimi pláni
Iz bajnega gorskega dnú!

«Ti sanjaš tu sanje stoletne,
Ob boku ti meč rjaví,
Tam zunaj, tam zunaj pa národ,
Tvoj národ krivice trpí!

«Čuj, tujci nas stiskajo lačni,
Smeléjši od dné so do dné ...
Tu tvojim junakom pa sablje
V nožnicah, glej, rja že jé!

«Čuj, vzdrami se, vzdrami od spanja,
Kralj, vstani pa bodi naš voj!
Preženi sovražnike svoje,
Rod ôtmi iz sužnosti svoj!

«Spasivši svoj národ iz jarma.
Naredi mej národi mir ...
V očini svobodni pirújta
S kraljícój stoletni svoj pir!

«Budít pojdem našega kralja,
Takój ti odrinem na pót,
Iskát Matijaža čem iti;
Povédi, kám grem naj in kód!»

III. Zmaj

«Neguden črv, lintver hud.
Črv je tako močno zarjúl,
Da se je ves grad na kùp sesúl ...»

Národna

Kaj bliska se tam in grmí?
Kaj zemlja se trese, bobní?
V višavi se krešejo strele,
Ko sodnji dan vžgati bi htele!

«To dela veliki pozój,
Sin moj, pod Konjíškoj gorój;
Sred gôre ti jézero plava,
A zmaj na dnu jéзера spava.

«Železnimi lanci pripét.
Tam spava že bogvekaj let;
Glav strašnih imá devetéro,
Očij imá osemnajstero.

«Glav srednja mu nosi zaklád,
To krona je, dijadem zlat,
V njem démant ogromen iskrí se.
Ko solnce to v gori žarí se.

«No včasi pozój se vzbudí,
In takrat po gori bobní:
Grom dela zvenčēča veríga,
Blisk pa mu iz dēmana šviga.

«Zmaj sanja o starih ti dnéh,
Ko prežal po hostah je téh;
Golt večno je lačni odpíral —
Otrôke slovenske požiral.

«Oh, mētal mu jih je vsak dan
Brezsrčni in tuji tirán;
Naš národ je zmaju žrtvóval,
Graščák nam trdó gospodóval.

«Priklēnil pošást je Krsník,
Spasitelj naš, močni svetnik,
In da iz goré ne prihruje,
O Jurjevem mašnik mašuje ...

«Unuki nas tujčevi spet
Veliko že davijo lét;
Vse radi bi nas pokončáli,
Pozóju nas spet darovali.

«Moj oča tlačán, jaz tlačán,
Tí sinko boš v robstvo vkován;
Tlačani na svet se rodimo —
Tlačani ga spet zapustimo ...

«Ko sila do vrha vskipí —
Ti videl té hude boš dní —,
Zmaj v gôri se znova vzbudíl bo,
Verige jeklene zdrobíl bo!

«Ko sodnji dan grom bo grmél
In zmaj bo na svetlo hrumél;
Pomágala več ne bo maša,
Ne prôšnja, molitev ne naša.

«Na nas ne — na *vrage* pozój
Z vsoj svojoj bo planil močjój,
Z vsem jézerom nánje prihrul bo,
S Konjíškoj gorój jih podsúl bo.»

IV. Pred cesarjem

(1515)

Sy schrayen ser,
ye lenger, ye mer:
Stara pravda!

(Pesem iz 16. stol.)

«Sit sem že predstáv in zaslišeb,
Teh tôžeb in prôšenj ves dan!»
Car Makso vzdihuje v Avgzburgu —
«Sejm tá bo li dnes že končán?»

««Še nékaj jih čaka pred vrati, »»
Dé nadmaršal Ravbar na tó,
««Še tôte, o cesar, zasliši!»» —
«Napréj!» velí Makso krepkó.

Ustópijo v škornjih visôkih
In v írhastih hlačah možjé,
Po prsih jim gómbi srebrni,
A plašči do gležnjev visé.

«Kjer Sava nam vrè iz Triglava,
Kjer v Adrijo Soča hití,
Kjer vije deróča se Drava,
Kjer Mura zelena šumí:

«Tam biva naš národ ti zvesti.
Od tam smo poslanci domá;
A žezlo mogočno nam tvoje
Tam, zdi se, že več ne veljá!

«Karkoli se komu poljubi,
Počenjati z *nami* smé vsak:
Po hrbtu pretepa nas Turek,
A v lice nas bije — graščák.

«Od nékdaj napada nas Turek,
Sovraži nas, ker je — pagán!
A mi, cesaróst. smo *kristjani*,
Graščák pa je tudi — kristján! ...

«Kaj Turek! Morí nas, pa — ide,
In s plenom odnese peté!
A jastrebi, car, z gnezd gospôških
Ključó nas in — ne odleté!

«Mi séjemo — grad nam požanje,
Njegovo vse, naše pa — nič!
In zájutrek náš, to je — tlaka,
Večerja je — válpetov bič! ...

«Kak dolgo še zemljo mi svojo
Kot sužnjiki orjemo naj? —
Gospôda nam vzela je pravdo ...
Tí, cêsar, nazáj nam jo daj!»

««Podložniki ví s te pobožni?!»»
Nad irharje dvor zakričí,
««Kaj? plemstvo, cesarju udano,
Črníti se upate ví?!»»

Ne zméni za dvor se car Makso,
Za hrup njegov nič mu ni mar;
Zre resno v poslance slovénske,
Sočutjem déje jim car:

«Krivíce, ki vam se godijo,
V nebó so vpijóče, zarés!
Besedo zastavljam vam carsko:
To mora neháti — ní bes!

«Ej, vitez preljubi moj, Lamberg!
Ki Pegama, hrusta si zmêl,
Bahaču si v Beči snel glavo,
Junák že povsód zaslovél:

«Kaj pravim ti, Kríštof moj dragi:
Opaši meč, vzemi svoj ščit!
Pojézdí mi dol na Posavje
Gospôdo objestnó krotít!»

V. Tlaka

(15. maja 1515)

«Ain yeder wolt sich rächen. «

(I. p.)

Stoí tam Mehovski grad, oj, stoí;
Na ôknu pa Baltažar Mindorf sloní,
Baš vstal je iz pérnice mêhke.

«Hm, solnce visoko na nebu je že,
Po polji še prazno in tiho je vse,
Lenuhov mi ní še na delo!

«Oznanil je včeraj pri cerkvi birič:
««Tá teden na tlako v grad, sicer vam bič
Po hrbtih zapôje upornih!»» —

«No čakajte, lép bomo plésali ples!
Pokažem vam, kújavci, bógme, še dnes,
Kdó kmet, kdó gospód je Mehóvski!

«Kaj?! — Res? — Glej, glej, tam že gredó!
Pozabili niso. Četudi poznó,
Prihajajo vender na tlako!

«A tóliko! ... Prêveč bo dnes teh ljudíj! ...
Hè, vstánite, deca, ti žena, vsi, vsi!
Tlačánov brž gledat pokornih!» —

V zvoníku tam bijejo plat zvoná,
Po cesti iz hoste roj kmetov vihrá,
Vihrá proti gradu narávnost.

Oródjct za tlako vsak nese s sebój:
Tá s cepcem, tá s kijem, tam óni s kosój,
Tá z vilami je oboróžen.

Na grajskih tam vratíh, čuj: Buh, buh, buh!
«Hoj, ôdpri, Mehôvčan, ki jéš naš kruh!
Na tlako smo ravnokar prišli.»

Junaških par pleč se ob duri uprè —
S stežájev na mah ko samé zagrmé:
«Tu smo, no, tu smo! — Dobro jutro!

«No, rožnih si vencev gotovo devét
Na têšče že zmôlil, ker mož si ti svet —
To čutijo hrbeti naši.

«In v cerkvi — kak včera j si tam vzdihová!l
Da têpeš premalo nas, si se — kesál
Tam v klopi klečeč pri oltarji? —

«Na tlako mi *tvojo* smo prišli denès.
Na delo lenúhi! Na delo grad ves!

Ne jé naj, kdor delati neče!»

«Na delo!» — iz grl stó po gradu grmí —
«Da zvéste, kjé hlebec vaš beli zorí:
Na hrastu ali na hruški.

«A tlaka v baržunu in svili — há, há! —
Ne! Tlaka le v kmečki obleki veljá:
Hajd, ménjajmo, Mindorf, za danes!»

In Baltažar s sinom, s hčerámi, z ženój,
Obleči koj ráševnat mora jim kraj ...
«Sedaj pa le délat — *tlačáni!*»

Za plugom gré Mindorf po brazdi molché;
Sin góni mu vóli, gospá in hčeré
Z motikami tolčejo grude.

«Oh, *délati* — kaka sramôta! O Bog!
Oh, škoda teh bélih, teh nežnih je rók! ...»
A kmetje v baržunu in svili?

Tam v sénci kraj njive sod vina leží;
Dolenjca pijó vsi iz grajske kletí,
Pijó in pojó mi veselo.

VI. Boj pri Bréžicah

(Septembra 1516)

«Le vkup, le vkup, le vkup ...
Erhangen und auch gespisst.»

(l.p.)

«Kdó trka zunaj ... o polunočí?» —
««Odprite! Kum Zorko pred vrati stojí.»» —
«Od kód?» — ««Iz Bréžic ... iz boja!»» —
«Odprta ti koč je moja!»

«Iz Bréžic! Divjá li še pravde vihá?»
««Ne! Danes potihnil je za vsegdár;
Mir sklenil je *Ditrihštajn Žiga* —
Nad njim nikjér vójvode ní ga.

««Odbíjali vraga smo z levjoj močjój!
Kij s súlicoj, z mečem bat, sablja s kosój ...
Nocój je vse tiho tam doli ...
Zdaj úkaj vsak grad naokoli!

««O, miren sedaj je vsak puntar — tlačán!
Mir rajski opévata krókar in vrán ...
A kar se nas bílo v dolini,
Naznanjam vam jaz ga jedini!

««Tristo jih po bitvi ostalih še roj,
V vrt mestni nažene vam Ditrihštajn, voj,
Nasméje se Žiga in déje:
,Pokáj pak so *prazne* té véje?

Pet kmetov — ní res li, tovarši! — lehkó
Kot sadje nosílo bi vsako drevó!
Ko nálašč, prekrasna — vešála ...
Pa naj se poskusi tá — šala! — »»»

VII. Knežji kamen.

... «Kamenje bode vpilo.»

Luk. XIX. 40

«Polje lépo, polje Gosposvetsko,
Dežêle koroške ti cvét!
Káj pomenja kamen stari v tebi,
Svedók iz neznanih nam lét?»

V kresni noči krasni, tajnopolni
Kum Stojan se vrača domóv,
Gré po polji Gosposvetskem ravnem,
A bliža se dôba — duhóv!

Dôspe h kamnu: «Ní to prêstol, ká-li?
Kdó sedel je tukaj? Povéj!
Ném si. Mah že te obrasta zêlen,
Razpadeš pač prej ali sléj.

«Ném si. Tiho vse okoli tebe.
Ko solnce ti sije, molčíš;
A ko noč na tebe pade črna,
Ti ves oživiš — govoriš!

«Vrača li se duša pogubljena
Pri živih iščóča mirú?
Mar osvéte prosi senca jedna
Ubitega tu brez sledú?

«In pregnati jih, duhove nočne
S prestôla ves trud je zamán!
Káj za rajne zmôlil rožnih vencev
Že tukaj je Gosposvetčán!

«Káj storíli še za duš smo pôkoj? ...
Kdorkoli za kamen tá vé,
Vejo vrže, rožo poljsko prédenj
Po cesti tod mimogredé.

««Ko naraslo to vejévje, cvetje,
Zažgali grmado smo tó:
Mir imela duša bo nesrečna,
Nazáj posléj več je ne bó!

«A ko pólnoč kládivo odbije,
Pri stolu duhove vzbudí;
Zopet kliče, toži, vzdíha někdo
Vso noč, dokler zor zarudí.

«Po menihe v mesto smo poslali,
In prišli pobožni možjé;
Pokropíli kamen z vodoj svetoj,
Moliti začeli klečé.

«In molili ves dan samotárji,
Vigilije péli na glas,
Litanije péli, čteli maše
Za duše nerešene spas.

«A ko pólnoč kládivo odbije,
Pri kamnu strahove vzbudí;
Spet tu kliče, toži, vzdihá někdo
Vso noč, dókler zor zarudí.

«Vsako noč tu straši na prestôlu.
No, bode pač tudi *nocoj*? ...
Kresna noč! —a Stojan nosi v žepu —
Káj? — *práprotno seme s sebój!*

«Bajna noč, ti vseh nočij kraljica!
Ti svet nam razgališ čaróv ...
Bom jaz tudi gledal čuda tvoja,
Ko doba napóči duhóv?» —

Tu stojí kum Stojan ves zamišljen,
Poljublja že sèn mu oči ...
Ob prestôla vznóžji se naslóni,
Zadrémlje, zadrémlje — zaspí ...

Pólnoč bije v stolpu Gosposvetskem!
A Stojan to sliši takój:
«Káj — bedím li? ali mar še sanjam?
Ní bil to potres pod menój?»

Je li zemlja vrgla ga iz sebe?
Na stol mu se někdo popél!
A v trenutku zGINE mesec svetli,
Zakril ga oblakov je vél.

Sapo náse vleče Stojan ... sluša ...
Čuj v temi duh někaj golčí ...
«Kdo si duša ti nesrečna tukaj?
In káke želiš pomoči?

«Kdáj nehaš tu strašiti po nôči?
Kmet Stojan bi rešil te ràd ...»
««Kdó sem, vprašaš me, neznanec smeli?
Po *krvi*, po *stanu tvoj* — *brat*!

««Čuj, svobôde naše pokopáne
Pomník je tá kamen jedín!
Tujcu sužen ti pozabil davno,
Da otec svobodnih si sin.

««Knezov naših *préstol* je slovenskih
Tá kamen, tega ti ne znaš?
Samo sedel tú, Borút, Gorázd je
In *Ingo*, poslednji knez náš!

««Tu volili smo samí si kneza;
Kmet sám mu vso dal je oblast;
Národ sám iz sebe mu predával
Moč žezla in krone je čast ...

««Domovine le iskati sreče,
Vsem braniti *pravdo* vsegdár,
Z mečem v roki tu prisezal glasno
V jeziku je našem vladár!

««Čitaj črke tu na kamnu svete —
Mi vdolbli smo v kamen jih, znaj! —
PRAVDO BRANY VDOVE —domovine ...
A kdó vam jo *brani* sedaj?

««Mi sedeli s knezom smu za mizoj
Za vrati stojíte zdaj ví ...
Mi iz polnih skled obedováli,
A vám še ne dajo — kostíj ...

««Kdáj izpólni se napis na kamnu?
Kdáj duh moj že mir bo objél?
Kdáj, vi bratje ... ?»» Čuj, pri Góspi Sveti
Petêlin tam že je zapél!

Stojan vstane in očí si mane:
Za gôroj že dviga se dán ...
«Káj je bilo pač to v kresni nôči?
Resníca mar ali le — san?»

VIII.

Tabor

(1573)

«In kurtzer Zeit zu krieg und streit
Kham maniger her von weitten ...

— — — — —
Ain yeder schwur bey seinem ayd.»

(I. p.)

Hej, to vam je živo pod *Klanjcem*
Na *Sótelskem* polji nocôj!
Upórnikov dvadeset tísoč
Za pravdo pripravlja se v boj.

Z napétim obrazom ščip gleda
Na tábor ustaški zavzét,
Posluša tam kónj rezgetánje,
In sábelj posluša žvenkét.

Sám sneg in sám led po poljanah,
Božični razsaja vihár,
A v srcih je vroče, prevroče —
Osvéte razgréva jih žar!

Sred táborja tam pri kuríšči
Možjé pa sedíjo trijé;

Zimzelen, kokotja peresa
Junakom s klobukov visé.

Veselo praskeče ôgenj,
Iz sanj se mi prvi vzbudí;
Na puško kremênko naslonjen
Kmet *Pásanec* pravi, velí:

«Car daleč, a Bog je visôko!
Odkód pomoči in svetá? —
V pést svojo odsléj le verújem,
Zavéznik moj — puška je tá!»

Veselo praskeče ôgenj,
Iz mislij se drugi vzbudí;
Sedé pa na topu tam turskem,
Voj *Ilija* sám govori:

«Vse vzel mi je *Tahi* imétje,
Orópal me s krutoj rokój.
Zató, kakor vesta, sem puntar,
Zató sem mej vami nocój ...

«Ha, to vam je bilo življenje!
O krasni minúli ti čas,
Ko Turkom sva cépila glave,
Naš Lenkovič slavní pa — jaz!

«In z istoj zdaj sabljoj gospôdo
Pošiljal vam v pekla bom dno,

Ker hčete, da vójvoda vaš sem ...
No, v božje ime, pa naj bó!

«A z vami vred tukaj prisézam:
Umrjem vam rajši stokrat,
Ko énkrajt še iti na tlako,
Le énkrajt h gospôdi še v grad! —

«Ko zmánemo Turke krščanske,
Slovenci se združimo vsi.
Takrat si izvólimo kralja ...
No, kralj naš — brat Gubec boš tí!»

Pojêmlje že ôgenj, le *Gubec*
Zamišljen strmí vanj dosléj ...
Tu vstane, znak bratom dá s sabljaj
In reče jim sámó: «Napréj!»

IX. Stava

(1573)

«Wir wollens frischlich vahren an,
Khainen darin leben lČn.»

(I. p.)

1.

Vino pije Oger Fêrenc Tahi,
Vino pije na graščini svoji,
Na Sosédu. gradu na Posavji.
Ž njim je pije svetlih gostov družba,
Grofov sedem, vitezov petéro.

Prašaj, kdó so? — porekó s ponósom:
«Vsi sinovi vójvode Arpáda!»
Njih obrazi pričajo pa glasno:
«Polovíca nas je — janičarjev» ...

A mej njimi še barón je nemški,
Jože Turen, vlastelín na Krki,
Vlastelín in stotnik čét uskočkih.

Teče gladko v grla vince sladko,
In skoz grla stopa vince v žile,

In po žilah stopa gostom v duše,
Stopa v duše, v srca jim junaška. —

Čudodelnik duh si vinski divni!
Prideš v žile, kri se nam segréje,
Prideš v srce, bíje nam hitréje,
Prideš v dušo, pa nam oživí se,
Razvedrí se in razveselí se:
Čudodelnik duh si vinski divni!
Čuda delaš dnes i na Sosedu.
Omečila srca so se gostom,
Pa v junaška ljubijo se lica,
Od ljubezni brat objemlje brata.
A ustane mi za mizoj Turen,
Jože Turen, stotnik čét uskočkih,
Dvigne čašo rujnega bizéljca,
Dvigne čašo, začne govoriti:
«Krasno smo pri tebi se sestali,
Ljubi sósed ti naš; Fêrenc Tahi!
Bógme, tu je pravo še življenje,
Tu pri tebi! Skoro sem pozabil,
Od kedaj že gost sem tvoj presrečni. —
Ali, prašam vas, gospôda slavn!
Kdo dandánes treba lepše zloge,
Nego plemič, stiskani povsodi?! —
Hudih časov, oh, smo doživéli.
Plemstva stari májejo se stebri.
Kdó jih máje? Kdó podreti hoče?
Ha-ha, bratje, sram me je, a res je!
Kmetje to so, delavci, seljaki,

Tí slovenski in hrvaški kmetje;
Ljud umazan krati nam pravíce,
Posvečene od stoletij šege ...
Človek kmečki in plebėj —povejte! —
Kakšno pravdo naj imá neplemič?
Mi vsi vemo to, gospôda draga:
Človek pravi, to je samo óni,
Ki ga díči — grb na pergaménu!
Mi vsi znamo, kaj je volja božja:
Jeden rojen je, da gospoduje.
Drugi pa, da prvemu hlapčuje;
Jeden déljaj, drugi tam počivaj!
Jeden stradaj, drugi pa uživaj! ...
Pa ukaži kmetu danes tlako:
Koj zagóde pesem ti o *pravdi*,
Takt pa bije s cepcem ti po hrbtu!
Zagrozí ti še z *Matijem Gubcem*,
Kraljem novim, kmečkim kraljem svojim,
Ki gradove nam podêre naše! ...
Nekrščansko se postopa z nami,
Oh, krivíce nam godé se težke! ...
Ne, ne! — *Têbi*, mili Fêrenc Tahi,
Têbi ba ti ní se roke selske!
Tí brzdati znaš jih in krotíti,
Tepeš jih in bičaš, da je rádost,
Oslavíl si daleč se po svetu!
Občudujem plémiški tvoj pônos,
Posvečujem polno tó ti čašo!»

««Vivat! Eljen!»» — in poljubi vroči,
In objémi in junaške solze!

Čašo novo si naliže Turen,
Nadaljuje govor v sveti jezi:
«Mojster rés si, v strahovanji, Tahi!
Ali, bratec — čaroděj še nisi!
Čarati zná sámó Jože Turen,
Tvoj prijatelj, stotnik čét uskočkih ...
Bistra teče mimo tebe Sava,
Ali predno mine teden tretji
Hôdi gledat mi na breg valove! —
Predno mine dníj ti trikrat sedem,
Voda bode Sávina rudeča!
Vso prečaral reko bodem čisto;
Čudesu se mojemu boš čudil:
Jože Turen, moj prijatelj nemški,
Čaroděj je pravi, mi porečeš!
Stáviva dnes pred svedóki stavo,
Vádljajva se, brate, Fêrenc Tahi:
Ako mêní se posreči čara.
Ako Sava tekla bo rudeča,
Tí mi pošlješ v stavo sivca konja,
Da ga jezdim po ravninah krških.
Ako pak se čara ponesreči,
Sava teče ob obroku bistra,
Onda, sósed, tí dobódeš stavo.
Póšljem stavo tebi jaz še lepšo,
Póšljem tebi, kar imaš najrajši:
Rožo bélo in napól razcvélo,

V vrtu kmetov mojih tam ubrano,
Pošljem v stavo ti — deklè slovénsko!»

Ko razúmel Tahi je zdravíco,
Slišal, kar mu pravi Jože Turen,
Plane kvišku kakor ôgenj živi:
«Mož-beseda! ljubi sósed Turen,
Mož-beseda, stavo to vsprejémam!
Vse omizje slavno nama priča.
Težko čakal čarovnój bom tvojih,
Rad bi videl, kako hočeš, bratec,
Savo našo nam porudečiti;
Rad ti pošljem tudi sivca konja,
Da ga jezdiš po ravninah krških:
A še rajši jaz bi videl vender —
Naj v uhó ti željo pošepečem —,
Da umétnost se ti — ponesréči!»

««Vivat! Eljen! Stava je veljavna!»»

Seže v roke Tahi gostu Turnu,
V roko seže, da se vadjla zveže;
V roke seže Turen vsem po vrsti,
Za slovó še vse poljubi gôrko,
Vse poljubi goste in objame;
V pôzni nôči se od njih razloči,
Jaše prémo na svoj grad na Krki.

2.

Vsak dan jaše Tahi z gosti k Savi,
Hodi gledat Sávine valóve,
So li bistri ali že rudeči.
Jaše gledat Tahi teden prvi:
Sava teče bistra, ko poprėje.
Jaše gledat Tahi teden drugi,
Od nedelje do nedelje druge,
Radovéden tam stojí na bregu,
Radovedni vsi zró v réko pódse:
Sava teče bistra, ko poprėje.
«Čarovništvo,» reče Fêrenc Tahi,
«Čarovništvo menda ní baš lahko,
Savo vodo tó porudečiti.
Ali pa se šali z nami Turen!
Ceterum, če stvar se izjalóvi,
Mêni, bratje, veste, — to tém ljubše!»

««Sedem dnij še čakajmo, prijatelj!»»

Jaše Tahi zopet z gosti k Savi,
Hodi gledat reko teden tretji;
Vsak dan tam na produ mi stojíjo,
Vsak dan, vse od jutra do večera.
Kólne Tahi, kólnejo tovarši
In na Turna se hudó jezíjo:
«Ha, za nos nas vodi Nemec zviti!»

Dan napočil jim je trikrat sedmi.
Jaše Tahi k Savi dan poslednji.
Spéje k reki z gôsti na vse zgôdaj,
Baš na praznik Agate svetnice.
Pod kopíti škriplje sneg konjíčem,
Z véj srebrno se leskeče ívje,
In pod nebom kroka gavran lačni ...
A junaki dirjajo mi k Savi.
Gor in dol po produ jaše Tahi,
Hudomušno suče vranca konja,
Suče ga in tepe brez potrebe;
Hudomušno zbáda ga z ostrógoj
Zdaj na desni, zdaj na levi v trébuhi.
Jašejo ž njim gostje radovédni,
Gledajo in vodo vsi motríjo,
Čakajo od jutra do poldnéva:
Sava teče bistra, ko popréje!
Divje škriplje že z zobmí mi Tahi,
Brke viha in od jeze piha,
Kólne Turna, v peklo ga proklinja:
«Dan poslednji ... zlágal je barón se!»

««Do večera vstrájajmo še, sósed!»»

Gor in dol po produ jaše Tahi,
Zróč nestrpno v Sávinu vodóvj,
In kolnóč skoz zobe kletve grde.
Jašejo ž njim vitezi in grofi,
Tahija na glas pomilujoči.
A na tihem — se posmehujoči.

Gleda solnce zimsko skoz oblake,
Ne, mežíka malce le zaspáno.
A razgrne se zavesa siva,
Z jasnega se solnce ôzre dóli,
Gleda z neba tîplo in prijázno,
Gleda svetlo v Sávine valove ...
«Káj je tó? — Ne vidite li, bratje?!»

««Dà, kalí se Sava, brate Tahi!»»

«Vidim prav? Ha, prek in prek se barva!
Torej vender — čaroděj — si — Turen! ...
Ne, ne! Vára luč očíj me mojih!
Zájmino si, bratje, Save v čaše!»

Zájme v čašo vode réčne Tahi,
Zájme gost je vsakter v čašo svojo.
Proti solncu čaše vsi držíjo:
«Voda v čašah je zarés rudeča!»
Zájmejo iz Save vode drugič,
Proti solncu čaše vsi držíjo:
«Voda v čašah je zarés rudeča!»
Zájmejo iz Save vode tretjič,
Proti solncu čaše vsi držíjo:
«Voda v čašah je zarés rudeča!» —

Ne počaka, da domóv prijaše,
Kar na pródu piše Tahi Turnu,
Piše pismo, lépo ga pozdravlja:
«Slava ti! Do zêmlje se ti klanjam!

Mislil sem že res, da si — Pavliha,
A ostal si, sósed, mož-beseda!
Čaroděj si; rad ti čast priznávam.
Ali predno pošljem sivca konja,
Dèj, pověj nam in razloži. bratec:
S čím prečaral Savo si nam bistro?
S čím pobarval reko si *rudeče*?
Mar črnine imaš prêveč v kleti,
Pa si v Savo jo iztočil danes?
Ali črêsenj si nakuhal suhih,
Pa si v Savo sók izlil čaróvni?
Ali pa si bržčas bil na lovu,
Tam nastréljal zajcev brez števila,
Brez števila srn, volkóv, medvédov,
Pa si v Savi plenu — kri izpiral? ...
Dèj, pověj in razodéni tajnost,
Predno pošljem tebi sivca konja!»

3.

Vino pije Oger Fêrenc Tahi,
Vino pije na graščini svoji,
Na Sosédu, gradu na Posavji.
Z njim popiva svetlih gostov družba:
Grofov sedem, vitezov petero —
Vsi sinovi vójvode Arpáda. —
Hej, to bil je zopet vaš dan, godci,
Fantje črni, vi ciganski fantje!
Niso gosli jókale zastónj vam,

In zastónj ne vrískale vesélo:
Kóljkor pés mij. tóliko cekínov! —
Pili vince tá gospôda svetla,
Vse od jutra do noči ga pili,
Čas brez broja od zdravíc pobili;
V pôzni nôči že razhajali se,
Za slovó že brat poljublja brata:
Dôs pe pismo od baróna Turna,
Baš na roke Tahiju graščaku!
Čita pismo Tahi gôstom svojim,
V pismu Turen Tahiju poróča:
«Ne budali, ljubi bratec Tahi,
Ne budali ter se mi ne šali!
Nimam v kleti preveč jaz črnine,
Da bi Savo barval ž njoj globôko;
Tudi črešenj nisem kuhal črnih,
Da bi s sókom Savo bil prečaral:
Pač pa bil sem v istini na lovu!
Nisem streljal zajcev za zabavo,
Ne volkóv, ne srn in ne medvédov,
Nego kmete puntarske lovíl sem,
Te slovénske in hrvaške kmete 1
Slavno jih pri Krškem sem premagal
In Krščane ž njimi vred upórne!
Vse pobili moji so Uskoki,
Vse pobili, kar so jih dobili,
Vse poklali, ki se jim udali!
Kri plebejska tekla je v potokih.
Tekla v Savo pa ti jo skalila,
Jo skalila in porudečila ...

Tó je, bratec, vsa umétnost moja.
Rad bi prišel sám na Sósed k tebi —
Truden sem od čarovníje kléte!..
Pôšlji skôro mojega mi sivca!»

X. Krónanje v Zagrebu

(1573)

«Ir khainer west umb das endt!»

(1. p.)

Zvonóvi zagrebski pojó,
Pojó, da še nikdár takó.

«Le vkup, le vkup, gospod, tlačán!
Oznanjamo slovesen dan.

«Širôko ôri se naš glas.
V poslednjo tjà slovensko vas!

«V poslednjo tjà hrvaško vas
Naj slišijo seljaki nas!

«Razlégaj se do daljnih dalj:
Matija Gubec naš je kralj!»

Ropóče bóben gor in dól
Po ulicah, ko še nikól:

«Le vkup, le vkup, oj Zagreb vès!
Seljákov kralj se krona dnes!

«Kjer cerkev Markova stoji,
Tjà gledat krónanje zdaj vsi!»

Kjer Marka svetega je hram,
Pred njim želézen prêstol tam.

Pred stolom Gubec, kmet stoji ...
O srečen, slaven kralj pač tí!

Glej, krónanje iz ôken vséh,
S pomólov gledajo in stréh.

Ponósno Gubec jim stoji.
Molčí. Ne! On golčí — z očmí!

Poglejte sméli mu klobúk!
Ní li posavski to hajdúk?

Žimzelen si za trak je dèl,
Kokótovo peró pripél ...

In Gubcu, glej, možjé trijé
Priklónijo se do zemljé;

Priklónijo se do zemljé,
V škrlát odéti vsi trijé.

Priklánja prvi se, velí:
«Naš kralj *Matija* naj živí!

«Bog spólnil ti je željo, knez!
Ves národ v *têbi združil* dnes!

«*Tu v Zagrebu*, preslavni voj!
Htel prêstol si iméti svoj.

«*Tù prêstol!* Glej ga pred sebó;
Nad ôgnjem žolt je ko zlató!

«Nánj séde veličanstvo naj!
Udano prósimo sedàj ...

«Bojíš se trona?! — Ti ječíš? ...
O vreden, da na njem sediš!»

Priklanja drugi se, velí:
«Naš kralj *Matija* naj živí!

«Brez krone kralja nočemo
Mi krónati te hočemo!

«Na tronu svetlem že sediš,
A zdaj še krono tó dobiš.

«O rači jo, prejasni knez,
Iz mojih rok vzprejeti dnes!

«Žarí se ko zlató ti vsa
Saj v živem — ôgnji je bilà ...

«Trepéčeš?! Dôsti si krepák,
Za krono rôjen si junák!»

Priklanja tretji se, velí:
«Naš kralj *Matija* naj živí!

«O kak te díči krone kras?
Kraljév pod njoj je tvoj obraz!

«O kralj slovenski, kmetov voj,
Na stôlu zlatem pred menój!

«Od mène vsprejmi pa v rokó
Ognjeno-svetlo žezlo tó!

«Krepkó je drži! ... Z njim vojúj,
Podložnikom zapovedúj!»

In vsi zvonóvi zapojó
In bób narji zabóbnajo:

«Matija Gubec — žível kralj!
Razlégaj se do daljnih dalj!»

Na tronu Gubec kralj sedí,
Z mrtvaškim glasom govori:

«Kot kralj dnes prvič gledam vas —,
Ví zadnjič slišite moj glas ...

«Ves národ krônan si z menój,
S kraljévoj vénčan zdaj častjój ...

«O naš veliki petek sám! ...
Kdáj vskrésne stara pravda nam? ...

«Za njó duh moj vas spremljaj v brán,
In — pómnite danášnji dán!»

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-103-7